

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 20ής Απριλίου 2023¹

Υπόθεση C-621/21

WS

κατά

**Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet
παρισταμένης της:**

**Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za
bezhantsite v Bulgaria**

[αίτηση του Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικού πρωτοδικείου Σόφιας, Βουλγαρία) για
την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Κανόνες σχετικοί με τη χορήγηση διεθνούς προστασίας και με το περιεχόμενο της προστασίας αυτής – Υπήκοος τρίτης χώρας εκτεθειμένη σε κίνδυνο να υποστεί έγκλημα τιμής, αναγκαστικό γάμο ή ενδοοικογενειακή βία από μη κρατικούς υπευθύνους σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής της – Προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα – Άρθρο 9, παράγραφος 3 – Διαπίστωση αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του λόγου της δίωξης και της έλλειψης προστασίας εκ μέρους της χώρας καταγωγής – Άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ' – Διαπίστωση της ιδιότητας του μέλους “ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας” – Προϋποθέσεις χορήγησης της επικουρικής προστασίας – Έννοια της “σοβαρής βλάβης” – Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)»

I. Εισαγωγή

1. Το ζήτημα των πράξεων ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών έχει καταστεί ζήτημα μείζονος ανησυχίας των ημετέρων κοινωνιών αφού προηγουμένως υποτιμήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα από τις αρχές ως προς τη σοβαρότητα και τις συνέπειες τέτοιων πράξεων. Οι ανθρωποκτονίες κατά των γυναικών εντός του οικογενειακού κύκλου, οι οποίες στην καθομιλουμένη αποκαλούνται πλέον «γυναικοκτονίες», στηλιτεύθηκαν δημοσίως. Οι δημόσιες αρχές συνειδητοποίησαν την ανάγκη καλύτερης προστασίας των γυναικών που αποτελούν θύματα βίας στο οικογενειακό τους περιβάλλον και επίδειξης μεγαλύτερης αυστηρότητας στην αντιμετώπιση των δραστών των βίαιων αυτών πράξεων. Επιβάλλεται η εν λόγω προστασία, η οποία πρέπει να διασφαλίζεται εντός ενός κράτους, να παρέχεται και στις γυναίκες που έχουν διαφύγει από τη χώρα τους και δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν σε αυτήν

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

φοβούμενες ότι θα υποστούν βία εντός του οικογενειακού κύκλου; Πιο συγκεκριμένα, είναι δυνατόν να αναγνωριστεί στις γυναίκες που αντιμετωπίζουν τέτοια κατάσταση το καθεστώς πρόσφυγα, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/95/ΕΕ²; Σε περίπτωση μη αναγνώρισης τέτοιου καθεστώτος, σε ποιον βαθμό μπορούν πράξεις έμφυλης βίας, οι οποίες τελούνται εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας εντός του στενού κύκλου της οικογενειακής της ζωής, να δικαιολογήσουν τη χορήγηση επικουρικής προστασίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας αυτής;

2. Στην υπόθεση επί της οποίας καλείται να αποφανθεί το Δικαστήριο, το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) έχει αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα και, ενδεχομένως, ως προς το είδος της διεθνούς προστασίας που πρέπει να χορηγηθεί σε Τουρκάλα υπήκοο, κουρδικής καταγωγής, λαμβανομένης υπόψη, αφενός, της φύσεως των πράξεων βίας που αυτή κινδυνεύει να υποστεί εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της. Οι πράξεις αυτές ενδέχεται να συνίστανται σε βία εντός του οικογενειακού κύκλου, και δη σε ένα έγκλημα τιμής, ή ακόμη σε αναγκαστικό γάμο. Αφετέρου, πρέπει να ληφθούν επίσης υπόψη οι περιστάσεις υπό τις οποίες τελούνται οι εν λόγω πράξεις, ήτοι από μη κρατικούς υπευθύνους³.

3. Το ζήτημα αυτό αντανακλά τις ανησυχίες –οι οποίες άλλωστε διατυπώθηκαν στις γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση– όσων θεωρούν ότι το καθεστώς πρόσφυγα δεν μπορεί να χορηγείται σε όλες τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, καθόσον πρόκειται για πρόβλημα κοινό σε όλα τα κράτη, και όσων, αντιθέτως, εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για το γεγονός ότι η επικουρική προστασία είναι μια προστασία που παρέχεται «εξ ορισμού» στις γυναίκες αυτές, με συνέπεια τη μη αναγνώριση των λόγων δίωξης που συνδέονται με το φύλο, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

4. Στις προτάσεις του επί της υποθέσεως *État belge* (Δικαίωμα διαμονής σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας)⁴, ο γενικός εισαγγελέας M. Szpunar υπογράμμισε ότι είναι επιτακτική ανάγκη να μην υποτιμηθεί η νομική, πολιτική και κοινωνική σημασία της αναγνώρισης της σοβαρότητας του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας και των πρόσφατων εξελίξεων της νομοθεσίας της Ένωσης όσον αφορά την προστασία των θυμάτων⁵. Ωστόσο, σχεδόν ταυτόχρονα, ο γενικός εισαγγελέας G. Hogan, στις προτάσεις του επί της γνωμοδότησης 1/19 (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)⁶, διαπίστωνε ότι, «[ε]πί του παρόντος, το δίκαιο της Ένωσης δεν προβλέπει, γενικώς, [την] υποχρέωση να ληφθεί υπόψη η βία κατά των γυναικών ως μία από τις μορφές δίωξης που μπορούν να οδηγήσουν στο καθεστώς του πρόσφυγα»⁷.

² Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

³ Λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, στις παρούσες προτάσεις εξετάζεται το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Ωστόσο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως έκρινε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην επί της αρχής απόφασή του της 9ης Ιουνίου 2009, *Oruz κατά Τουρκίας* (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102 § 132), η ενδοοικογενειακή βία «δεν αφορά αποκλειστικώς τις γυναίκες. Και οι άνδρες μπορούν επίσης να υποστούν ενδοοικογενειακή βία, όπως και τα παιδιά, τα οποία συχνά αποτελούν, άμεσα ή έμμεσα, θύματα τέτοιας βίας».

⁴ C-930/19, EU:C:2021:225.

⁵ Σημεία 94 επ. των εν λόγω προτάσεων.

⁶ EU:C:2021:198. Η Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (στο εξής: Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), η οποία εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 7 Απριλίου 2011, τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 2014 (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, αριθ. 210). Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν υπογράψει και κυρώσει τη Σύμβαση αυτή, εκτός από τη Δημοκρατία της Βουλγαρίας, την Τσεχική Δημοκρατία, τη Δημοκρατία της Λεττονίας, τη Δημοκρατία της Λιθουανίας, την Ουγγαρία και τη Σλοβακική Δημοκρατία, οι οποίες δεν την έχουν κυρώσει. Η Δημοκρατία της Τουρκίας κύρωσε την εν λόγω Σύμβαση στις 14 Μαρτίου 2012, ενώ ανακοίνωσε την αποχώρησή της από αυτήν με πράξη της 22ας Μαρτίου 2021, αποχώρησης η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2021.

⁷ Σημείο 161 των εν λόγω προτάσεων.

5. Στην προκειμένη περίπτωση, το ζήτημα τίθεται υπό διαφορετικό πρίσμα, δεδομένου ότι εντάσσεται στο πλαίσιο μιας ατομικής καταστάσεως.

6. Πρώτον, το Δικαστήριο θα πρέπει να καθορίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να γίνει δεκτό ότι υπήκοος τρίτης χώρας, η οποία κινδυνεύει να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής ή να υποβληθεί σε αναγκαστικό γάμο καθώς και να υποστεί πράξεις ενδοοικογενειακής βίας μόλις επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, βασίμως φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη λόγω του ότι ανήκει σε «ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα» και πρέπει να της χορηγηθεί το καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95).

7. Δεύτερον, το Δικαστήριο θα πρέπει να διευκρινίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να διαπιστώσει, στην περίπτωση που οι πράξεις βίας τελούνται από μη κρατικό υπεύθυνο δίωξης, αιτιώδη συνάφεια μεταξύ του λόγου της δίωξης, ήτοι της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, και της έλλειψης προστασίας στη χώρα καταγωγής (άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής).

8. Τρίτον και τελευταίο, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει κατά πόσον μπορεί να χορηγηθεί στο πρόσωπο αυτό το καθεστώς της επικουρικής προστασίας. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο θα πρέπει να καθορίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι ανωτέρω περιγραφόμενες πράξεις βίας μπορούν να χαρακτηριστούν ως «σοβαρή βλάβη» κατά την έννοια του άρθρου 15 της εν λόγω οδηγίας επειδή είτε απειλούν σοβαρά τη ζωή του προσώπου αυτού είτε συνιστούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το διεθνές δίκαιο

1. Η Σύμβαση της Γενεύης

9. Το άρθρο 1, τμήμα Α, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951⁸, ορίζει ότι ο όρος «πρόσφυξ» εφαρμόζεται επί παντός προσώπου το οποίο «συνεπεία [...] δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης».

2. Η CEDAW

10. Η Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών (στο εξής: CEDAW)⁹, στην οποία η Ένωση δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος, ορίζει στο άρθρο 1 τα εξής:

«[Ο] όρος “διακρίσεις κατά των γυναικών” αφορά κάθε διαχωρισμό, εξαίρεση ή περιορισμό που βασίζεται στο φύλο και που έχει σαν αποτέλεσμα ή σκοπό να διακυβεύσει ή να καταστρέψει τη

⁸ Σύμβαση τεθείσα σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954)] (στο εξής: Σύμβαση της Γενεύης), όπως συμπληρώθηκε με το Πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, το οποίο συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967.

⁹ Σύμβαση εγκριθείσα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 18 Δεκεμβρίου 1979 και τεθείσα σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1981 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 1249, σ. 13, αριθ. 20378 (1981)].

με βάση την ισότητα ανδρών και γυναικών αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση από τις γυναίκες, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και αστικό τομέα ή σε κάθε άλλο τομέα.»

11. Το άρθρο 5, στοιχείο α', της Συμβάσεως αυτής ορίζει τα εξής:

«Τα Κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε:

α) να τροποποιήσουν τα σχέδια και τα πρότυπα κοινωνικοπολιτιστικής συμπεριφοράς του άνδρα και της γυναίκας με σκοπό να φθάσουν στην εξάλειψη των προκαταλήψεων και των εθιμικών ή κάθε άλλου τύπου συνηθειών που βασίζονται στην ιδέα της κατωτερότητας ή της ανωτερότητας του ενός ή του άλλου φύλου ή στην ιδέα ενός στερεότυπου ρόλου των ανδρών και των γυναικών.»

12. Η εν λόγω Σύμβαση συμπληρώθηκε με τη γενική σύσταση αριθ. 19 της επιτροπής για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών¹⁰, με τίτλο «Βία κατά των γυναικών», η οποία αναφέρει στην παράγραφο 6 τα εξής:

«Το άρθρο 1 της [CEDAW] ορίζει τις διακρίσεις κατά των γυναικών. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει τη βία λόγω φύλου, δηλαδή τη βία που ασκείται κατά μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που πλήττει ειδικώς τις γυναίκες. Καταλαμβάνει τις πράξεις που προκαλούν βασανισμό ή πόνο σωματικής, πνευματικής ή σεξουαλικής φύσης, την απειλή τέτοιων πράξεων, τον καταναγκασμό ή άλλες στερήσεις της ελευθερίας [...]».

13. Η εν λόγω σύσταση επικαιροποιήθηκε το 2017 με τη γενική σύσταση αριθ. 35 σχετικά με την έμφυλη βία κατά των γυναικών¹¹, η οποία διαλαμβάνει στις παραγράφους 10 και 16 τα εξής:

«10. Η επιτροπή [για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών] εκτιμά ότι η έμφυλη βία κατά των γυναικών αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα διατήρησης της υποτέλειας των γυναικών έναντι των ανδρών και των στερεοτυπικών ρόλων τους [...]

[...]

16. Η έμφυλη βία κατά των γυναικών μπορεί να ισοδυναμεί με βασανιστήριο ή με σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδίως όταν πρόκειται για βιασμό, ενδοοικογενειακή βία ή άλλες επιβλαβείς πρακτικές [...]».

¹⁰ Σύσταση εγκριθείσα κατά την ενδέκατη σύνοδο (1992).

¹¹ Σύσταση εγκριθείσα στις 26 Ιουλίου 2017.

14. Επιπλέον, η CEDAW συμπληρώθηκε με τη διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών¹², το άρθρο 2 της οποίας αναφέρει τα εξής:

«Η βία κατά των γυναικών έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει, χωρίς να περιορίζεται σε αυτές, τις ακόλουθες μορφές βίας:

- α) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που ασκείται εντός της οικογένειας, συμπεριλαμβανομένων των χτυπημάτων, της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών θηλυκού γένους στην οικογενειακή εστία, της βίας που σχετίζεται με την προίκα, του συζυγικού βιασμού, του ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων και άλλων επιβλαβών για τις γυναίκες παραδοσιακών πρακτικών, της μη συζυγικής βίας και της βίας που σχετίζεται με την εκμετάλλευση·
- β) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που ασκείται εντός της κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παρενόχλησης και του εκφοβισμού στην εργασία, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και αλλού, της σωματεμπορίας και της καταναγκαστικής πορνείας·
- γ) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που διαπράττει ή ανέχεται το κράτος, οπουδήποτε και αν ασκείται αυτή.»

3. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης

15. Στο δέκατο έως δωδέκατο εδάφιο του προοιμίου της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης διαλαμβάνονται τα εξής:

«Αναγνωρίζοντας ότι η βία κατά των γυναικών συνιστά εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων ισχύος μεταξύ των γυναικών και των ανδρών, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε επικυριαρχία και διακρίσεις κατά των γυναικών από τους άνδρες και στην παρακώλυση της πλήρους προόδου των γυναικών.

Αναγνωρίζοντας τη δομική φύση της βίας κατά των γυναικών ως βίας βασιζόμενης στο φύλο, και ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κοινωνικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε υποδεέστερη θέση σε σύγκριση με τους άνδρες.

Αναγνωρίζοντας με ιδιαίτερη ανησυχία ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια συχνά εκτίθενται σε σοβαρές μορφές βίας, όπως η ενδοοικογενειακή βία, η σεξουαλική παρενόχληση, ο βιασμός, ο εξαναγκασμός σε σύναψη γάμου, τα εγκλήματα που διαπράττονται στο όνομα της ούτως-αποκαλούμενης “τιμής” και σε ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, τα οποία συνιστούν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών και των κοριτσιών, καθώς και σοβαρό εμπόδιο στην επίτευξη ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών.»

16. Κατά το άρθρο 1 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο I που επιγράφεται «Σκοποί, ορισμοί, ισότητα και μη-διακριτική μεταχείριση, γενικές υποχρεώσεις», η Σύμβαση αυτή αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην προστασία των γυναικών ενάντια σε όλες τις μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και

¹² Διακήρυξη εγκριθείσα στις 20 Δεκεμβρίου 1993 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με το ψήφισμα 48/104.

στην πρόληψη, την ποινική δίωξη και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, στη συνεισφορά στην εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών και στον σχεδιασμό ενός ολοκληρωμένου πλαισίου, πολιτικών και μέτρων για την προστασία και την υποστήριξη.

17. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης «τυγχάνει εφαρμογής αναφορικά με όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία έχει δυσανάλογες επιπτώσεις στις γυναίκες».

18. Το άρθρο 3 της Συμβάσεως αυτής ορίζει τα εξής:

«Προς τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης:

- α. Ο όρος “βία κατά των γυναικών” νοείται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μια μορφή διάκρισης κατά των γυναικών και σημαίνει όλες τις πράξεις βίας βασιζόμενης στο φύλο οι οποίες έχουν ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης αποστέρησης της ελευθερίας, είτε αυτή συμβαίνει στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό βίο.
- β. Ο όρος “ενδοοικογενειακή βία” σημαίνει όλες τις πράξεις σωματικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας οι οποίες συμβαίνουν εντός της οικογένειας ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, είτε ο δράστης διαμένει ή διέμενε στην ίδια κατοικία με το θύμα είτε όχι.
- γ. Ο όρος “φύλο” υποδηλοί τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες, που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλες για τις γυναίκες και τους άνδρες.
- δ. Ο όρος “βία κατά των γυναικών που βασίζεται στο φύλο” σημαίνει τη βία η οποία καταφέρεται εναντίον μιας γυναίκας για μόνο το λόγο ότι είναι γυναίκα ή η οποία επηρεάζει τη γυναίκα κατά τρόπο δυσανάλογο.

[...]

στ. Ο όρος “γυναίκες” συμπεριλαμβάνει και κορίτσια ηλικίας κάτω των 18 ετών.»

19. Το άρθρο 60 της εν λόγω Συμβάσεως, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αιτήσεις ασύλου βασισμένες στο φύλο», έχει ως εξής:

«1. Τα Μέρη λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η βασιζόμενη στο φύλο βία κατά των γυναικών δύναται να αναγνωρισθεί ως μια μορφή δίωξης υπό την έννοια του άρθρου 1, [τμήμα] Α, [παράγραφος 2,] της [Συμβάσεως της Γενεύης], καθώς και ως σοβαρή μορφή βλάβης που οδηγεί στη χορήγηση συμπληρωματικής/επικουρικής προστασίας.

2. Τα Μέρη διασφαλίζουν ότι μια ερμηνεία ευαίσθητη προς τη διάσταση του φύλου δίδεται σε κάθε έναν από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση και ότι, οσάκις στοιχειοθετείται ότι ο φόβος δίωξης αναφέρεται σε έναν ή περισσότερους από τους παραπάνω λόγους, θα χορηγείται καθεστώς πρόσφυγα στους αιτούντες σύμφωνα με τα εφαρμοστέα σχετικά κείμενα.

3. Τα Μέρη λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να αναπτύξουν ευαίσθητες προς το φύλο διαδικασίες υποδοχής και υποστηρικτικές υπηρεσίες για τους αιτούντες άσυλο, καθώς και κατευθυντήριες οδηγίες και διαδικασίες ασύλου ευαίσθητες προς το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας καθορισμού [χορήγησης] του καθεστώτος του πρόσφυγα και της αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας.»

B. Το δίκαιο της Ένωσης

20. Σύμφωνα με το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και το άρθρο 18 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, στο οποίο εντάσσεται η οδηγία 2011/95, στηρίζεται στην πλήρη και συνολική εφαρμογή της Συμβάσεως της Γενεύης.

21. Οι αιτιολογικές σκέψεις 17 και 30 της οδηγίας αυτής έχουν ως εξής:

«(17) Όσον αφορά τη μεταχείριση των προσώπων που εμπίπτουν στην παρούσα οδηγία, τα κράτη μέλη δεσμεύονται από υποχρεώσεις που υπέχουν από πράξεις διεθνούς δικαίου στις οποίες είναι μέρη, συμπεριλαμβανομένων συγκεκριμένα εκείνων που απαγορεύουν τις διακρίσεις.

[...]

(30) Είναι [...] αναγκαίο να καθιερωθεί κοινή εννοιολογική αντίληψη του λόγου δίωξης που στηρίζεται στην “ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας”. Για τους σκοπούς του καθορισμού της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας του φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού, τα οποία μπορεί να σχετίζονται με ορισμένες νομικές παραδόσεις και έθιμα, που οδηγούν επί παραδείγματι σε ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, υποχρεωτική στέρωση ή υποχρεωτική αποβολή, στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βάσιμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του.»

22. Το άρθρο 2, στοιχεία δ' και στ', της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

[...]

δ) “πρόσφυγας”, ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας [...] και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 12·

[...]

στ) “πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία”, ο υπήκοος τρίτης χώρας [...] που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του [...], θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως

ορίζεται στο άρθρο 15, και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2, και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας».

23. Στο κεφάλαιο II της οδηγίας 2011/95, το οποίο αφορά την «[α]ξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας», το άρθρο 6, με τίτλο «Υπεύθυνοι δίωξης ή σοβαρής βλάβης», ορίζει τα εξής:

«Στους υπεύθυνους δίωξης ή σοβαρής βλάβης συμπεριλαμβάνονται:

α) το κράτος·

β) ομάδες ή οργανώσεις που ελέγχουν το κράτος ή σημαντικό μέρος του εδάφους του κράτους·

γ) μη κρατικοί υπεύθυνοι, εάν μπορεί να καταδειχθεί ότι οι υπεύθυνοι που αναφέρονται υπό στοιχεία α) και β), περιλαμβανομένων των διεθνών οργανισμών, δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμούν να παράσχουν προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται με το άρθρο 7.»

24. Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Υπεύθυνοι προστασίας», έχει ως εξής:

«1. Η προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης μπορεί να παρέχεται μόνο από:

α) το κράτος· ή

β) ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή σημαντικό μέρος του εδάφους του κράτους,

υπό την προϋπόθεση ότι επιθυμούν να προσφέρουν προστασία σύμφωνα με την παράγραφο 2 και είναι σε θέση να το πράξουν.

2. Η προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης πρέπει να είναι αποτελεσματική και μη προσωρινή. Η προστασία αυτή παρέχεται κατά κανόνα όταν οι υπεύθυνοι της παραγράφου 1 στοιχεία α) και β) λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και όταν ο αιτών έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή.

[...]»

25. Το κεφάλαιο III της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αναγνώριση προσώπου ως πρόσφυγα», περιλαμβάνει το άρθρο 9 που ορίζει τα εξής:

«1. Μία πράξη για να θεωρηθεί ως πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 1Α της σύμβασης της Γενεύης πρέπει:

- α) να είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15 παράγραφος 2 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών ^[13]· ή
- β) να αποτελεί σώρευση διαφόρων μέτρων συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α).

2. Οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή:

- α) πράξεων σωματικής ή ψυχικής βίας, συμπεριλαμβανομένων πράξεων σεξουαλικής βίας·

[...]

- στ) πράξεων που στοχεύουν το φύλο [...].

3. Σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο δ', πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου ή της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών.»

26. Το άρθρο 10 της οδηγίας 2011/95, με τίτλο «Λόγοι δίωξης», έχει ως εξής:

«1. Κατά την αξιολόγηση των λόγων της δίωξης, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

[...]

- δ) η ομάδα θεωρείται ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα όταν, μεταξύ άλλων:

- τα μέλη της ομάδας αυτής έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί ή έχουν από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει και
- η ομάδα έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην οικεία χώρα, διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο.

Ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μπορεί να περιλαμβάνει ομάδα που βασίζεται στο κοινό χαρακτηριστικό του γενετήσιου προσανατολισμού. Ο γενετήσιος προσανατολισμός δεν μπορεί να νοηθεί ως περιλαμβανών

¹³ Υπογραφέισα στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, στο εξής: ΕΣΔΑ.

πράξεις θεωρούμενες αξιόποινες κατά το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Λαμβάνονται δεόντως υπόψη πτυχές συνδεόμενες με το φύλο, συμπεριλαμβανόμενης της ταυτότητας του φύλου, κατά τον καθορισμό της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή τον προσδιορισμό χαρακτηριστικού αυτής της ομάδας·

[...]

2. Κατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αιτών χαρακτηρίζεται πράγματι από το φυλετικό, θρησκευτικό, εθνικό, κοινωνικό ή πολιτικό στοιχείο, το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης.»

27. Το κεφάλαιο V της εν λόγω οδηγίας, που αφορά την «[α]ναγνώριση προσώπου ως δικαιούχου επικουρικής προστασίας», περιλαμβάνει το άρθρο 15, με τίτλο «Σοβαρή βλάβη», το οποίο προβλέπει τα εξής:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

[...]».

Γ. Το βουλγαρικό δίκαιο

28. Στη Βουλγαρία, η εξέταση των αιτήσεων για την παροχή διεθνούς προστασίας διέπεται από τον *Zakon za ubezhishteto i bezhantsite* (νόμο περί ασύλου και προσφύγων)¹⁴, όπως δημοσιεύθηκε στο DV αριθ. 103, της 27ης Δεκεμβρίου 2016 (στο εξής: ZUB). Οι οδηγίες 2011/95 και 2013/32/ΕΕ¹⁵ μεταφέρθηκαν στο βουλγαρικό δίκαιο με δύο νόμους περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του ZUB, οι οποίοι δημοσιεύθηκαν, αντιστοίχως, στο DV αριθ. 80, της 16ης Οκτωβρίου 2015, και στο DV αριθ. 101, της 22ας Δεκεμβρίου 2015.

29. Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, του ZUB:

«Οι προβλεπόμενες από τον παρόντα νόμο αρμοδιότητες ασκούνται από τους υπευθύνους της *Darzhavna agentsia za bezhantsite* [(Εθνικής υπηρεσίας για τους πρόσφυγες, στο εξής: DAB)]. Αυτοί διαπιστώνουν όλα τα κρίσιμα γεγονότα και περιστατικά για τους σκοπούς της διαδικασίας χορήγησης διεθνούς προστασίας και παρέχουν συνδρομή στους αλλοδαπούς που έχουν υποβάλει τέτοια αίτηση παροχής προστασίας.»

30. Ο ZUB προβλέπει δύο είδη διεθνούς προστασίας.

¹⁴ DV αριθ. 54, της 31ης Μαΐου 2002.

¹⁵ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60).

31. Το άρθρο 8 του ZUB αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ο αιτών προκειμένου να του χορηγηθεί το καθεστώς πρόσφυγα. Το άρθρο αυτό ενσωματώνει με παρόμοια διατύπωση τις διατάξεις των άρθρων 6 και 9 της οδηγίας 2011/95.

32. Όσον αφορά το άρθρο 9 του ZUB, αυτό αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ο αιτών προκειμένου να του χορηγηθεί «καθεστώς ανθρωπιστικής προστασίας», το οποίο αντιστοιχεί στην επικουρική προστασία, οι δε προϋποθέσεις αυτές αντιστοιχούν στη «σοβαρή βλάβη» όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95.

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

33. Η WS, προσφεύγουσα της κύριας δίκης, είναι διαζευγμένη Τουρκάλα υπήκοος, κουργικής καταγωγής και μουσουλμανικού (σουνιτικού) θρησκευματος. Τον Ιούνιο του 2018 εγκατέλειψε την Τουρκία για να μεταβεί στη Βουλγαρία και στη συνέχεια στη Γερμανία, όπου υπέβαλε μια πρώτη αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας. Με την από 28 Φεβρουαρίου 2019 απόφαση της DAB, η Βουλγαρία δέχθηκε να αναλάβει την εξέταση της αιτήσεώς της για την παροχή διεθνούς προστασίας.

34. Κατά τις τρεις ακροάσεις που διεξήχθησαν τον Οκτώβριο του 2019, η WS δήλωσε ότι αντιμετώπιζε προβλήματα με τον πρώην σύζυγό της, BS, στην Τουρκία, με τον οποίο είχε εξαναγκασθεί να συνάψει γάμο κατά το έτος 2010 και με τον οποίο είχε αποκτήσει τρεις θυγατέρες. Μετά από πολλά περιστατικά βίας και απειλών εις βάρος της τόσο από τον σύζυγό της όσο και από τη βιολογική της οικογένεια και την οικογένεια του συζύγου της, φιλοξενήθηκε επανειλημμένα στα «κέντρα πρόληψης και παρακολούθησης περιστατικών βίας» και εγκατέλειψε την οικία της τον Σεπτέμβριο του 2016. Συναφώς, η WS προσκόμισε, μεταξύ άλλων, μήνυση κατατεθείσα ενώπιον της γενικής εισαγγελίας του Torbalı (Τουρκία) στην οποία περιγράφονται οι εν λόγω πράξεις βίας. Κατά το έτος 2017 η WS συνήψε θρησκευτικό γάμο με άλλον άνδρα, με τον οποίο απέκτησε έναν υιό τον Μάιο του 2018. Το διαζύγιο μεταξύ της WS και του BS εκδόθηκε με απόφαση του πολιτικού δικαστηρίου αριθ. 1 του Diyarbakır (Τουρκία) στις 20 Σεπτεμβρίου 2018, ενώ αυτή είχε ήδη εγκαταλείψει την Τουρκία. Η WS τόνισε, επιπλέον, ότι δεν είχε καμία υποστήριξη από τη βιολογική της οικογένεια και ότι οι επαφές είχαν απαγορευθεί από τον πατέρα της οικογένειας λόγω του ότι αυτή είχε εγκαταλείψει τη συζυγική στέγη. Η WS ισχυρίστηκε επίσης ότι φοβόταν για τη ζωή της εάν έπρεπε να επιστρέψει στην Τουρκία.

35. Με απόφαση της 21ης Μαΐου 2020, η DAB απέρριψε την αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας που είχε υποβάλει η WS βάσει τόσο του άρθρου 8 του ZUB (καθεστώς πρόσφυγα) όσο και του άρθρου 9 του ίδιου νόμου (ανθρωπιστικό καθεστώς/επικουρική προστασία).

36. Η DAB εκτίμησε ότι δεν πληρούνταν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα με την αιτιολογία ότι οι πράξεις βίας που φέρεται ότι υπέστη η WS από τον σύζυγό της και από τα μέλη της οικογένειάς της, καθώς και οι απειλές θανάτου που διατυπώθηκαν εις βάρος της, δεν μπορούσαν να συσχετισθούν με κανέναν από τους λόγους δίωξης που προβλέπονται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, του ZUB, ήτοι τη φυλή, τη θρησκεία, την ιθαγένεια, τις πολιτικές πεποιθήσεις ή την ιδιότητα του μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Ούτε ισχυρίστηκε η WS ότι υπέστη δίωξη λόγω του φύλου της.

37. Επιπλέον, η DAB εκτίμησε ότι ούτε οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος ανθρωπιστικής προστασίας (επικουρική προστασία) πληρούνταν, με την αιτιολογία ότι ούτε οι επίσημες αρχές ούτε ορισμένες ομάδες είχαν προβεί σε πράξεις εις βάρος της WS. Τέλος, η DAB επισήμανε ότι η WS δεν είχε ενημερώσει τις αστυνομικές αρχές για τις εγκληματικές επιθέσεις εις βάρος της ούτε είχε υποβάλει μήνυση, εγκατέλειψε δε νομίμως την Τουρκία.

38. Η WS άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία απορρίφθηκε με απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2020. Η απόφαση αυτή απέκτησε ισχύ δεδικασμένου με απόφαση της 9ης Μαρτίου 2021 του Varhoven administrativen sad (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, Βουλγαρία).

39. Η WS υπέβαλε μεταγενέστερη αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας στις 13 Απριλίου 2021, προσκομίζοντας εννέα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την προσωπική της κατάσταση και τη χώρα καταγωγής της. Αφενός, υποστηρίζει ότι πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 8 του ZUB, ως θύμα πράξεων δίωξης που τελέσθηκαν λόγω της ιδιότητάς της ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ήτοι της ομάδας των γυναικών που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία καθώς και των γυναικών που ενδέχεται να αποτελέσουν θύματα εγκλημάτων τιμής από μη κρατικούς υπευθύνους δίωξης από τους οποίους το τουρκικό κράτος δεν μπορεί να την προστατεύσει. Αναφέρει επίσης ότι αντιτίθεται στην επαναπροώθησή της στην Τουρκία, φοβούμενη ότι θα δολοφονηθεί από τον πρώην σύζυγό της ή ότι θα αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής και ότι θα εξαναγκασθεί να συνάψει εκ νέου γάμο. Επισημαίνει ότι η κατάστασή της είναι πλέον δυσχερέστερη λόγω του ότι απέκτησε τέκνο με άνδρα με τον οποίο δεν έχει συνάψει πολιτικό γάμο. Ως νέα πραγματικά περιστατικά, η WS επικαλείται επίσης την αποχώρηση της Δημοκρατίας της Τουρκίας από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, συναφώς δε προσκομίζει, μεταξύ άλλων, δύο εκθέσεις συνταχθείσες τον Μάρτιο του 2021, εκ των οποίων η μία έχει συνταχθεί από το U.S. Department of State (Υπουργείο Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής) και αφορά τις πρακτικές σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Τουρκία και η έτερη από την τουρκική πλατφόρμα «We will stop femicide».

40. Αφετέρου, η WS υποστηρίζει ότι πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος ανθρωπιστικής προστασίας (επικουρική προστασία) που προβλέπονται στο άρθρο 9 του ZUB, στο μέτρο που η επαναπροώθησή της στην Τουρκία θα την εξέθετε στον κίνδυνο προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων της που κατοχυρώνονται στα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ.

41. Με απόφαση της 5ης Μαΐου 2021, η DAB αρνήθηκε να κινήσει νέα διαδικασία εξετάσεως της αιτήσεως διεθνούς προστασίας με την αιτιολογία ότι η WS δεν προσκόμισε νέα στοιχεία σχετικά με την προσωπική της κατάσταση ή τη χώρα καταγωγής της, επισημαίνοντας επιπλέον ότι οι τουρκικές αρχές την είχαν επανειλημμένως βοηθήσει και την είχαν ενημερώσει ότι ήταν έτοιμες να τη βοηθήσουν με κάθε νόμιμο μέσο.

42. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Προκειμένου να χαρακτηριστεί η έμφυλη βία κατά των γυναικών ως λόγος παροχής διεθνούς προστασίας κατά την έννοια της [Συμβάσεως της Γενεύης] και της [οδηγίας 2011/95], έχουν εφαρμογή, συμφώνως προς την αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2011/95, οι ορισμοί που περιέχονται στη [CEDAW] και στη [Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης] ή η έμφυλη βία κατά

των γυναικών, ως λόγος παροχής διεθνούς προστασίας κατά την έννοια [της οδηγίας 2011/95], έχει αυτοτελή έννοια η οποία διαφέρει από την έννοια που έχει στις εν λόγω διεθνείς Συνθήκες;

- 2) Σε περίπτωση ισχυρισμού περί ασκήσεως έμφυλης βίας κατά γυναικών, πρέπει, για τη διαπίστωση της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ως λόγου δίωξης σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, να λαμβάνεται υπόψη αποκλειστικώς και μόνον το βιολογικό ή κοινωνικό φύλο του θύματος της δίωξης (βία κατά γυναίκας, απλώς και μόνον διότι είναι γυναίκα), οι δε συγκεκριμένες μορφές/πράξεις/ενέργειες δίωξης, όπως απαριθμούνται κατά τρόπο μη εξαντλητικό στην αιτιολογική σκέψη 30 της εν λόγω οδηγίας, μπορούν να αποτελούν καθοριστικό στοιχείο για την “προβολή της ομάδας στην κοινωνία”, δηλαδή το διακριτικό χαρακτηριστικό της ομάδας αυτής, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής, ή οι πράξεις αυτές αφορούν μόνον τις πράξεις δίωξης που προβλέπονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχεία α' και στ', της [οδηγίας 2011/95];
- 3) Στην περίπτωση που η αιτούσα προστασία επικαλείται έμφυλη βία με τη μορφή ενδοοικογενειακής βίας, συνιστά το βιολογικό ή κοινωνικό φύλο επαρκή λόγο για τη διαπίστωση της ιδιότητας του μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της [οδηγίας 2011/95] ή πρέπει να καθοριστεί ένα πρόσθετο κριτήριο διαφοροποίησης της ομάδας, σύμφωνα με την κατά γράμμα ερμηνεία της διατάξεως αυτής, η οποία ορίζει τις προϋποθέσεις σωρευτικά και τις πτυχές που συνδέονται με το φύλο διαζευκτικά;
- 4) Σε περίπτωση ισχυρισμού περί ασκήσεως έμφυλης βίας με τη μορφή ενδοοικογενειακής βίας από μη κρατικό υπεύθυνο δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 6, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, έχει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 την έννοια ότι για τη στοιχειοθέτηση της αιτιώδους συνάφειας αρκεί να υφίσταται σχέση μεταξύ των λόγων δίωξης που προβλέπονται στο άρθρο 10 [της οδηγίας αυτής] και των πράξεων δίωξης κατά [το άρθρο 9,] παράγραφος 1, [της εν λόγω οδηγίας] ή ότι πρέπει υποχρεωτικά να διαπιστώνεται η έλλειψη προστασίας έναντι των προβαλλόμενων πράξεων δίωξης, ή μήπως η σχέση αυτή υφίσταται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μη κρατικοί υπεύθυνοι δίωξης δεν θεωρούν ότι αυτές καθεαυτές οι επιμέρους πράξεις δίωξης/βίας συνδέονται με το φύλο του διωκόμενου προσώπου;
- 5) Μπορεί η πραγματική απειλή διάπραξης [εγκλήματος] τιμής σε περίπτωση ενδεχόμενης επαναπροώθησης στη χώρα καταγωγής να δικαιολογήσει τη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 15, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ (εις ουδένά δύναται να επιβληθή εκ προθέσεως θάνατος), εφόσον πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις γι' αυτό, ή πρέπει η εν λόγω απειλή να χαρακτηριστεί ως “βλάβη” κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο β', της [οδηγίας 2011/95], σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο πλαίσιο συνολικής αξιολόγησης του κινδύνου τέλεσης και άλλων πράξεων έμφυλης βίας, ή μήπως αρκεί για τη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας το γεγονός ότι ο αιτών, βάσει υποκειμενικής εκτίμησης, αρνείται να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας καταγωγής του;»

43. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η WS, η Γερμανική και η Γαλλική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR).

IV. Ανάλυση

44. Με την προδικαστική παραπομπή, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί κατά πόσον υπήκοος τρίτης χώρας η οποία ισχυρίζεται ότι διατρέχει τον κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής ή αναγκαστικού γάμου καθώς και να εκτεθεί σε πράξεις ενδοοικογενειακής βίας εντός της οικογενειακής της εστίας άπαξ και επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, μπορεί να τύχει διεθνούς προστασίας κατά το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95.

45. Σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που προβλέπεται στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32, το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να χορηγηθεί στο πρόσωπο αυτό το καθεστώς πρόσφυγα, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95¹⁶. Το αιτούν δικαστήριο δεν αμφιβάλλει μεν ως προς τον χαρακτηρισμό των πράξεων στις οποίες φοβάται ότι θα εκτεθεί η WS ως «πράξεων δίωξης»¹⁷, εκφράζει, αντιθέτως, πολλές αμφιβολίες ως προς τον τρόπο κατά τον οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη το φύλο του εν λόγω προσώπου για τη διαπίστωση, αφενός, των λόγων δίωξης (άρθρο 10 της οδηγίας 2011/95) και, αφετέρου, της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των λόγων αυτών και της έλλειψης παροχής προστασίας από τη χώρα καταγωγής (άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής).

46. Το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η WS μπορεί να τύχει επικουρικής προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95, στην περίπτωση που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο σχετικά με τον χαρακτηρισμό των πράξεων που κινδυνεύει να υποστεί η ενδιαφερόμενη σε περίπτωση επιστροφής της στη χώρα καταγωγής της ως «σοβαρής βλάβης» κατά την έννοια του άρθρου 15 της εν λόγω οδηγίας.

¹⁶ Βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να εξακριβώσει κατά πόσον οι αιτούντες μπορούν να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες, πριν εξετάσει κατά πόσον αυτοί πληρούν τις προϋποθέσεις για να τύχουν επικουρικής προστασίας. Βλ., συναφώς, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Alheto (C-585/16, EU:C:2018:584, σκέψη 89).

¹⁷ Αναλόγως των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, φρονώ ότι αυτές οι πράξεις βίας μπορούν να συνεπάγονται, είτε λόγω της φύσης τους είτε λόγω της επανάληψής τους, «σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων», κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95, ή να είναι «σοβαρές σε ορισμένο τουλάχιστον βαθμό», κατά την έννοια της αποφάσεως της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Επ' αυτού, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) επισημαίνει, στις κατευθυντήριες οδηγίες της για τη διεθνή προστασία αριθ. 1: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το καθεστώς των προσφύγων (στο εξής: κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους), της 8ης Ιουλίου 2008, ότι δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι «ο βιασμός και άλλες μορφές βίας που οφείλονται στο γένος, όπως είναι η συζυγική και η οικιακή βία, η κλειτοριδεκτομή και το δουλεμπόριο είναι πράξεις που προκαλούν πόνο και δυστυχία –τόσο σε ψυχικό όσο και σε σωματικό επίπεδο– και έχουν χρησιμοποιηθεί ως μορφές δίωξης, είτε από κρατικά είτε από μη κρατικά όργανα» (σημείο 9). Πρβλ., επίσης, σημείο 310 της επεξηγηματικής έκθεσης της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, αριθ. 210, στο εξής: επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης).

A. Οι προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95

1. *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά την έννοια και το περιεχόμενο του όρου «έμφυλη βία κατά των γυναικών»*

47. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο, στηριζόμενο στην αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2011/95, ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν ο όρος «έμφυλη βία κατά των γυναικών», εφόσον συνιστά λόγο χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα, έχει αυτοτελή έννοια στο δίκαιο της Ένωσης ή αν η εν λόγω έννοια πρέπει να οριστεί υπό το πρίσμα της Συμβάσεως της Γενεύης, της CEDAW και της Συμβάσεως της Κωνσταντινούπολης.

48. Το ερώτημα αυτό απορρέει από το γεγονός ότι, όπως και το άρθρο 1, τμήμα Α, της Συμβάσεως της Γενεύης, το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95 αναφέρεται μόνο στην «ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας», χωρίς να κάνει καμία αναφορά στο «φύλο» του αιτούντος διεθνή προστασία κατά τον ορισμό της έννοιας του «πρόσφυγα» και χωρίς να προβλέπει ότι η έμφυλη βία κατά των γυναικών μπορεί να συνιστά, αυτή καθαυτή, λόγο παροχής διεθνούς προστασίας. Αντιθέτως, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και η CEDAW, οι οποίες συνήφθησαν υπό την αιγίδα, αντιστοίχως, του Συμβουλίου της Ευρώπης και των Ηνωμένων Εθνών, περιέχουν ρητές διατάξεις επ' αυτού.

49. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποσκοπεί, σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτής, στην προστασία των γυναικών έναντι όλων των μορφών βίας, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, ενισχύοντας την πρόληψη της βίας και τη βοήθεια προς τα θύματα, καθώς και τη δίωξη και τιμωρία των δραστών της βίας, μέσω της υιοθέτησης ολοκληρωμένων και συντονισμένων πολιτικών.

50. Η έννοια του «φύλου» ορίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο γ', της Συμβάσεως της Κωνσταντινούπολης ως υποδηλούσα «τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες, που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλες για τις γυναίκες και τους άνδρες». Όσον αφορά την έννοια της «βίας κατά των γυναικών», αυτή ορίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο α', της εν λόγω Συμβάσεως ως περιλαμβάνουσα «όλες τις πράξεις βίας βασιζόμενης στο φύλο οι οποίες έχουν ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης αποστέρησης της ελευθερίας, είτε αυτή συμβαίνει στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό βίο». Τέλος, η έννοια της «βίας κατά των γυναικών που βασίζεται στο φύλο» ορίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο δ', της εν λόγω Συμβάσεως ως «βία η οποία καταφέρεται εναντίον μιας γυναίκας για μόνο το λόγο ότι είναι γυναίκα ή η οποία επηρεάζει τη γυναίκα κατά τρόπο δυσανάλογο»¹⁸.

51. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 60, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε η βασιζόμενη στο φύλο βία κατά των γυναικών να δύναται να αναγνωρισθεί ως μορφή δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 1, τμήμα Α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Γενεύης και ως σοβαρή μορφή βλάβης που

¹⁸ Το σημείο 44 της επεξηγηματικής έκθεσης της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης διευκρινίζει ότι η έννοια της «βίας κατά των γυναικών που βασίζεται στο φύλο» διαφέρει από άλλες μορφές βίας καθόσον το «φύλο του θύματος αποτελεί τον κύριο λόγο των πράξεων βίας που περιγράφονται στο εδάφιο α' [βία κατά των γυναικών]. Με άλλα λόγια, η βασιζόμενη στο φύλο βία αναφέρεται σε κάθε βλάβη την οποία υφίσταται μια γυναίκα και η οποία αποτελεί τόσο την αιτία όσο και τη συνέπεια της ανισορροπίας δύναμης που οφείλεται σε αντιληπτές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών και οδηγεί στην υποτέλεια των γυναικών τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα».

οδηγεί στη χορήγηση επικουρικής προστασίας. Η επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης διευκρινίζει ότι το άρθρο αυτό νοείται ως σύμφωνο με τη Σύμβαση της Γενεύης και με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, όπως αυτό ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁹.

52. Η CEDAW και, ειδικότερα, οι γενικές συστάσεις αριθ. 19 και 35 της επιτροπής για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών αποσκοπούν, από την πλευρά τους, στην αύξηση της αποτελεσματικότητας της καταπολέμησης των διακρίσεων κατά των γυναικών σε όλες τις μορφές τους, απαιτώντας από τα συμβαλλόμενα κράτη να διασφαλίζουν στις γυναίκες την πλήρη άσκηση και την πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζονται σε όλους τους τομείς. Οι εν λόγω γενικές συστάσεις συμπληρώνουν τη CEDAW ενσωματώνοντας μια προσέγγιση με βάση το φύλο, με τον ορισμό της έμφυλης βίας, προβλέποντας την υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να θεσπίζουν γενικά μέτρα παρόμοια με τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.

53. Κατόπιν των υπομνήσεων αυτών, επιβάλλεται στο σημείο αυτό να εξεταστεί κατά πόσον οι όροι των δύο αυτών Συμβάσεων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τους σκοπούς της εφαρμογής της οδηγίας 2011/95.

54. Κατά πρώτον, υπενθυμίζω ότι, βάσει του άρθρου 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, στο οποίο εντάσσεται η οδηγία 2011/95, πρέπει να συνάδει με τη Σύμβαση της Γενεύης και με το Πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων του 1967, καθώς και με τις «συναφείς συμβάσεις»²⁰.

55. Επομένως, ο κύριος σκοπός της οδηγίας 2011/95, όπως αυτός διατυπώνεται στο άρθρο 1 αυτής και στη νομολογία του Δικαστηρίου, είναι να θεσπίσει ένα κανονιστικό σύστημα το οποίο περιλαμβάνει έννοιες και κριτήρια που είναι κοινά στα κράτη μέλη για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας, διασφαλίζοντας συγχρόνως την πλήρη τήρηση του άρθρου 1 της Συμβάσεως της Γενεύης²¹. Στην απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο)²², το Δικαστήριο απεφάνθη ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής δεν μπορεί να επεκταθεί πέραν του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω Συμβάσεως, ώστε να τηρείται η σαφής βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να εναρμονιστεί εντός της Ένωσης η εφαρμογή του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά την έννοια της εν λόγω Συμβάσεως²³.

¹⁹ Σημείο 300 της εν λόγω επεξηγηματικής έκθεσης.

²⁰ Βλ., επίσης, άρθρο 18 του Χάρτη, καθώς και αιτιολογικές σκέψεις 3, 4, 12, 23 και 24 της οδηγίας 2011/95 [αποφάσεις της 14ης Μαΐου 2019, Μ κ.λπ. (Ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα) (C-391/16, C-77/17 και C-78/17, EU:C:2019:403, σκέψη 80 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 20)].

²¹ Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 23 και 24 της οδηγίας 2011/95. Βλ., επίσης, αποφάσεις της 14ης Μαΐου 2019, Μ κ.λπ. (Ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα) (C-391/16, C-77/17 και C-78/17, EU:C:2019:403, σκέψεις 81 και 83 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 19).

²² C-238/19, EU:C:2020:945.

²³ Σκέψη 49 της εν λόγω αποφάσεως. Βλ., επίσης, απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, ΜΡ (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων) (C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψεις 54 έως 56), στην οποία το Δικαστήριο διέκρινε τους μηχανισμούς που θεσπίζει η οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ 2004, L 304, σ. 12), από τους μηχανισμούς που θεσπίζει η Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισεως ή τιμωρίας, η οποία εγκρίθηκε στη Νέα Υόρκη από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1984 [Recueil des traités des Nations unies, τόμος 1465, σ. 85, αριθ. 24841 (1987)].

56. Όμως, όπως επισήμανα, το άρθρο 1, τμήμα Α, της Συμβάσεως της Γενεύης δεν κάνει καμία αναφορά στο «φύλο» κατά τον ορισμό της έννοιας του «πρόσφυγα», ούτε προβλέπει ότι η «έμφυλη βία κατά των γυναικών» μπορεί να συνιστά, αυτή καθεαυτήν, λόγο χορήγησης διεθνούς προστασίας. Στις κατευθυντήριες οδηγίες της σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους, η UNHCR εκτίμησε ότι δεν ήταν αναγκαίο να προστεθεί ένας συμπληρωματικός λόγος δίωξης στον ορισμό της έννοιας του «πρόσφυγα» που προβλέπεται στο άρθρο 1 της εν λόγω Συμβάσεως, δεδομένου ότι τα συμβαλλόμενα κράτη δέχονται ότι το φύλο μπορεί να επηρεάσει ή να επιβάλλει το είδος της δίωξης ή της βλάβης που υφίσταται το θύμα, καθώς και τους λόγους της μεταχείρισής του²⁴. Επομένως, στο πλαίσιο της οδηγίας 2011/95, το φύλο του αιτούντος λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση της φύσεως των πράξεων δίωξης στις οποίες εκτίθεται ή κινδυνεύει να εκτεθεί αυτός στη χώρα καταγωγής του (άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής)²⁵ και κατά την εξέταση των λόγων της δίωξης, ειδικότερα στο πλαίσιο προσδιορισμού της ιδιότητας του αιτούντος ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, της εν λόγω οδηγίας).

57. Βεβαίως, η οδηγία 2011/95 δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας του «φύλου». Ωστόσο, μπορεί να γίνει παραπομπή στα έγγραφα που έχει εκδώσει η UNHCR, τα οποία, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, έχουν ιδιαίτερη σημασία λαμβανομένης υπόψη της αποστολής την οποία αναθέτει στην UNHCR η Σύμβαση της Γενεύης²⁶. Συγκεκριμένα, στις κατευθυντήριες οδηγίες της σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους, η UNHCR επισημαίνει ότι «το γένος αναφέρεται στη σχέση αντρών και γυναικών με βάση τις κοινωνικά ή πολιτισμικά δομημένες και καθορισμένες ταυτότητες, τα καθεστώτα, τους ρόλους και τις ευθύνες που ανατίθενται [στους άνδρες και στις γυναίκες], ενώ το “φύλο” είναι βιολογικ[ώς] καθορισμ[ένο]. Το γένος δεν είναι στατικό ή απaráλλακτο, αλλά αποκτά νόημα κοινωνικά και πολιτισμικά με την πάροδο του χρόνου»²⁷.

58. Επιπλέον, ενώ το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95 δεν διευκρινίζει το περιεχόμενο των «πράξεων που στοχεύουν το φύλο», μπορεί να είναι ενδιαφέρουσα η παραπομπή σε άλλη πράξη του παράγωγου δικαίου, ήτοι στην οδηγία 2012/29/ΕΕ²⁸. Συγκεκριμένα, στην αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας αυτής, η έννοια της «βίας λόγω φύλου» ορίζεται ως «[η] βία που στρέφεται κατά προσώπου λόγω φύλου, ταυτότητας ή έκφρασης του φύλου του εν λόγω προσώπου ή θίγει δυσανάλογα πρόσωπα συγκεκριμένου φύλου [...] Ενδέχεται να προκαλέσει σωματική, σεξουαλική, ψυχική, συναισθηματική ή ψυχολογική βλάβη ή οικονομική ζημία του θύματος. Η βία λόγω φύλου νοείται ως μορφή διάκρισης και ως παραβίαση των θεμελιωδών ελευθεριών του θύματος και περιλαμβάνει τη βία στο πλαίσιο στενών σχέσεων [ενδοοικογενειακή βία], τη σεξουαλική βία (συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, της σεξουαλικής επίθεσης και της σεξουαλικής παρενόχλησης), την εμπορία ανθρώπων, τη δουλεία

²⁴ Σημείο 6 των εν λόγω κατευθυντήριων οδηγιών. Η UNHCR επισημαίνει, στο σημείο 5 των εν λόγω οδηγιών, ότι, «[ι]στορικά, ο ορισμός του πρόσφυγα ερμηνευόταν υπό το πρίσμα των εμπειριών των αντρών, οδηγώντας στη μη αναγνώριση αρκετών περιπτώσεων ασύλου ιαχυρισμών που προβάλλονταν από τις γυναίκες και τους ομοφυλόφιλους. Όμως, την τελευταία δεκαετία αναπτύχθηκαν σημαντικά στη νομολογία, στη γενικότερη κρατική πρακτική και στην ακαδημαϊκή σκέψη και έκφραση, η ανάλυση και η κατανόηση του φύλου και του γένους στο προσφυγικό πλαίσιο. Αυτές οι εξελίξεις σημειώθηκαν παράλληλα και στηρίχθηκαν από την ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και από τους σχετικούς τομείς του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα και το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου».

²⁵ Όπως προκύπτει από το κείμενο της αιτιολογικής σκέψης 30 της οδηγίας 2011/95, τα ζητήματα που συνδέονται με την έννοια του «φύλου» («genre») εισήχθησαν επ' ευκαιρία της αναδιατυπώσεως της οδηγίας 2004/83, αντικαθιστώντας την έννοια του «φύλου» («sexe») που χρησιμοποιείτο προηγουμένως.

²⁶ Βλ., επ' αυτού, απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, Bilali (C-720/17, EU:C:2019:448, σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), καθώς και αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας 2011/95.

²⁷ Σημείο 3 των εν λόγω κατευθυντήριων οδηγιών.

²⁸ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλασίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2012, L 315, σ. 57).

και διάφορες μορφές επιβλαβών πρακτικών όπως οι αναγκαστικοί γάμοι, ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων των γυναικών και τα λεγόμενα “εγκλήματα τιμής”. Οι γυναίκες που υπήρξαν θύματα βίας λόγω φύλου και τα παιδιά τους συχνά απαιτούν ειδική υποστήριξη και προστασία λόγω του υψηλού κινδύνου δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης που συνδέονται με τέτοιου είδους βία».

59. Όσον αφορά, κατά δεύτερον, τους όρους που χρησιμοποιούνται στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και στη CEDAW, δεν αμφισβητείται ότι η Ένωση δεν έχει κυρώσει τη CEDAW και ότι, μολονότι υπέγραψε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης στις 13 Ιουνίου 2017, εντούτοις δεν έχει ακόμη προσχωρήσει σε αυτήν²⁹. Εξάλλου, η εν λόγω Σύμβαση δεν έχει κυρωθεί από το σύνολο των κρατών μελών³⁰. Εν αναμονή τέτοιας προσχώρησης ή κύρωσης, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί πρωτίστως μια πολυτομεακή Σύμβαση που αποσκοπεί στο να διασφαλίσει, ολιστικά και βάσει μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην οποία συμμετέχουν όλοι οι φορείς της κοινωνίας, την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών³¹, την προστασία και την υποστήριξη των θυμάτων, καθώς και τη δίωξη των δραστών βίας.

60. Εκ τούτων συνάγεται ότι, επί του παρόντος, ούτε η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης ούτε η CEDAW κατατάσσονται στις «συναφείς συνθήκες» υπό το πρίσμα των οποίων πρέπει να ερμηνεύεται η οδηγία 2011/95, κατά το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

61. Κατά τρίτον και τελευταίο, όσον αφορά την αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2011/95, στην οποία στηρίζεται το αιτούν δικαστήριο, φρονώ ότι η εν λόγω αιτιολογική σκέψη δεν είναι κρίσιμη για την ερμηνεία της έννοιας και του περιεχομένου, στο δίκαιο της Ένωσης, του όρου «έμφυλη βία κατά των γυναικών».

62. Η εν λόγω αιτιολογική σκέψη αναφέρει ότι, «[ό]σον αφορά τη μεταχείριση των προσώπων που εμπίπτουν στην παρούσα οδηγία, τα κράτη μέλη δεσμεύονται από υποχρεώσεις που υπέχουν από πράξεις διεθνούς δικαίου στις οποίες είναι μέρη, συμπεριλαμβανομένων συγκεκριμένα εκείνων που απαγορεύουν τις διακρίσεις». Ωστόσο, κάνοντας λόγο για τη «μεταχείριση των προσώπων που εμπίπτουν στην [εν λόγω οδηγία]», ο νομοθέτης της Ένωσης δεν αναφέρεται στη διαδικασία εξετάσεως μιας αιτήσεως παροχής διεθνούς προστασίας, δηλαδή στα απαιτούμενα κριτήρια για τη χορήγηση τέτοιας προστασίας, αλλά μάλλον στα δικαιώματα και στα ευεργετήματα των οποίων απολαμβάνουν οι αιτούντες διεθνή προστασία ή οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο έχουν υποβάλει αίτηση και, ενδεχομένως, έχουν λάβει διεθνή προστασία. Πράγματι, η αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2011/95 βρίσκει την έκφρασή της στο κεφάλαιο VII της οδηγίας αυτής, το οποίο αφορά το «[π]εριεχόμενο της διεθνούς προστασίας». Επί παραδείγματι, ο νομοθέτης προέβλεψε την απαίτηση κατά την οποία τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ίση μεταχείριση μεταξύ των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και

²⁹ Βλ., συναφώς, γνωμοδότηση 1/19 (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), της 6ης Οκτωβρίου 2021 (ECLI:EU:C:2021:832). Το επόμενο βήμα, ήτοι η επίσημη προσχώρηση της Ένωσης στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, απαιτεί την έκδοση αποφάσεως του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατόπιν εγκρίσεως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η ολοκλήρωση της προσχώρησης της Ένωσης στην εν λόγω Σύμβαση αποτελεί προτεραιότητα της στρατηγικής της Ένωσης υπέρ της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών για την περίοδο 2020-2025: βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, με τίτλο «Μια Ένωση ισότητας: Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 – Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025» [COM(2020) 152 τελικό] (σ. 4).

³⁰ Επί του παρόντος, όλα τα κράτη μέλη έχουν υπογράψει τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και 21 εξ αυτών την έχουν κυρώσει (βλ. υποσημείωση 6 των παρούσων προτάσεων), μολονότι η Δημοκρατία της Πολωνίας γνωστοποίησε, στις 25 Ιουλίου 2020, την πρόθεσή της να αποχωρήσει από τη Σύμβαση αυτή, γεγονός που καταδίκασαν η Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης (βλ. Bulletin quotidien Europe, αριθ. 12536, Agence Europe, 28 Ιουλίου 2020, σ. 7 και 8).

³¹ Για παράδειγμα, το άρθρο 12, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να λαμβάνουν «τα αναγκαία μέτρα προώθησης αλλαγών αναφορικά με τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφοράς γυναικών και ανδρών με σκοπό την εξάλειψη προκαταλήψεων, εθίμων, παραδόσεων και όλων των άλλων πρακτικών οι οποίες βασίζονται στην ιδέα της κατωτερότητας των γυναικών ή στους στερεότυπους ρόλους γυναικών και ανδρών».

των υπηκόων τους όσον αφορά την πρόσβαση στις διαδικασίες αναγνώρισης προσόντων (άρθρο 28, παράγραφος 1) ή ακόμη όσον αφορά την πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη (άρθρο 30). Σε αυτό το πλαίσιο οφείλουν τα κράτη μέλη να τηρούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς πράξεις στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη, όπως η CEDAW και η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης.

63. Από το σύνολο των ως άνω στοιχείων προκύπτει ότι το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι οι προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα σε πρόσωπο το οποίο φοβάται ότι θα αποτελέσει θύμα πράξεων έμφυλης βίας σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων της εν λόγω οδηγίας, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας και του σκοπού της οδηγίας αυτής, τηρουμένης της Συμβάσεως της Γενεύης, σύμφωνα με το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και όχι με βάση τους ορισμούς που περιέχονται στη CEDAW και στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, οι οποίες δεν αποτελούν «συναφείς συμβάσεις» κατά την έννοια του άρθρου αυτού.

64. Ωστόσο, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2011/95, κατά την ερμηνεία αυτή πρέπει επίσης να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη³².

2. Επί του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορούν την εκτίμηση σχετικά με την ιδιότητα της υπηκόου τρίτης χώρας ως μέλους «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας» (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95)

65. Με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες υπήκοος τρίτης χώρας η οποία ισχυρίζεται ότι διατρέχει τον κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής ή αναγκαστικού γάμου καθώς και να εκτεθεί σε πράξεις ενδοοικογενειακής βίας εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι μέλος «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95.

66. Κατά πρώτον, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν το βιολογικό φύλο της αιτούσας μπορεί, αφ' εαυτού, να θεμελιώσει την ιδιότητά της ως μέλους ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας, κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής.

67. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι, προκειμένου να καθοριστεί ότι ο αιτών είναι μέλος «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας», πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις είναι σωρευτικές³³.

68. Αφενός, τα μέλη της ομάδας πρέπει να έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί, ή ακόμη να έχουν από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει. Συναφώς, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2011/95 διευκρινίζει ότι, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα

³² Βλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³³ Βλ., συναφώς, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, σκέψη 89 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

καταγωγής, οι πτυχές που συνδέονται με το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας φύλου, πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη κατά τον καθορισμό της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή τον προσδιορισμό ενός χαρακτηριστικού αυτής της ομάδας³⁴.

69. Αφετέρου, η ομάδα αυτή πρέπει να έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην οικεία χώρα, διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο.

70. Επιπλέον, από το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι, κατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αιτών διαθέτει πράγματι το συνδεόμενο με την ιδιότητα του μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας χαρακτηριστικό το οποίο προκαλεί τη δίωξη, εφόσον το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης³⁵.

71. Όσον αφορά την πρώτη από τις εν λόγω προϋποθέσεις, δεν αμφισβητείται ότι το φύλο της αιτούσας μπορεί να συνδεθεί με ένα εγγενές χαρακτηριστικό –ήτοι το βιολογικό της φύλο– «το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95. Συναφώς, επισημαίνω ότι η αρχική πρόταση της Επιτροπής σχετικά με την οδηγία 2004/83 παρέπεμπε ρητώς στα «θεμελιώδη χαρακτηριστικά» της ομάδας, «όπως είναι ο γενετήσιος προσανατολισμός, η ηλικία και το φύλο»³⁶, επιπλέον δε το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, Χ κ.λπ.³⁷, ότι «δεν αμφισβητείται ότι ο γενετήσιος προσανατολισμός ενός προσώπου αποτελεί τόσο θεμελιώδους σημασίας χαρακτηριστικό της ταυτότητάς του ώστε το πρόσωπο αυτό να μην πρέπει να αναγκάζεται να τον αποκηρύξει»³⁸.

72. Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, αυτή επιβάλλει η κοινωνική ομάδα της οποίας τα μέλη είναι του ίδιου φύλου να έχει, στη χώρα καταγωγής, ιδιαίτερη ταυτότητα, διότι γίνεται αντιληπτή από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο ως συνιστώσα διαφορετικό σύνολο. Κατά την UNHCR, η ομάδα πρέπει να είναι διακριτή³⁹. Η αντίληψη αυτή διαφέρει όχι μόνον ανάλογα με τη χώρα, τις εθνοτικές ή θρησκευτικές κοινότητες, ή ακόμη το πολιτικό πλαίσιο, αλλά και ανάλογα με τη

³⁴ Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας 2011/95.

³⁵ Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95 πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού. Στην απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, σκέψη 86), το Δικαστήριο έκρινε ότι, «ανεξαρτήτως του εάν η συμμετοχή υπηκόου του Αζερμπαϊτζάν στην άσκηση προσφυγής κατά της χώρας αυτής ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με σκοπό να διαπιστωθεί προσβολή των θεμελιωδών ελευθεριών από το καθεστώς που βρίσκεται στην εξουσία στην εν λόγω χώρα, απηχεί “πολιτικές πεποιθήσεις” του υπηκόου, αυτό που πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο της αξιολόγησης των λόγων δίωξης που παρατίθενται στην υποβληθείσα από αυτόν αίτηση διεθνούς προστασίας είναι εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να φοβόμαστε ότι το καθεστώς θα θεωρήσει την προαναφερθείσα συμμετοχή ως πράξη πολιτικής διαφωνίας κατά της οποίας ενδέχεται να προβεί σε αντίποινα».

³⁶ Βλ. άρθρο 12, στοιχείο δ', της προτάσεως οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους [COM(2001) 510 τελικό].

³⁷ C-199/12 έως C-201/12, EU:C:2013:720.

³⁸ Σκέψη 46 της εν λόγω αποφάσεως. Το Δικαστήριο προσέθεσε στην ίδια σκέψη ότι «[η] ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το άρθρο 10 παράγραφος 1, στοιχείο δ', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας [2004/83], από το οποίο προκύπτει ότι, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής, ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα δύναται να είναι μια ομάδα της οποίας τα μέλη έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό έναν γενετήσιο προσανατολισμό».

³⁹ Βλ. κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία αριθ. 2: «Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» στα πλαίσια του Άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων (στο εξής: κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα), της 8ης Ιουλίου 2008 (σημεία 2 και 14). Ωστόσο, τούτο δεν σημαίνει, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή στις παρατηρήσεις της, ότι όλα τα πρόσωπα που φοβούνται ότι θα εκτεθούν σε πράξεις δίωξης στη χώρα καταγωγής τους θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ανήκοντα σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, διότι μια τέτοια ερμηνεία θα στερούσε από κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα τους λοιπούς λόγους δίωξης που προβλέπονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Αυτή είναι και η άποψη της UNHCR, η οποία εκτιμά, στις κατευθυντήριες οδηγίες της σχετικά με τη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ότι η κοινωνική ομάδα πρέπει να μπορεί να προσδιοριστεί ανεξάρτητα από τη δίωξη, αλλά και ότι μια πράξη δίωξης σε βάρος μιας ομάδας μπορεί, εντούτοις, να αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τον εντοπισμό της ομάδας αυτής σε μια συγκεκριμένη κοινωνία (σημεία 2 και 14).

συμπεριφορά του ενδιαφερομένου προσώπου⁴⁰. Το δε φύλο αποτελεί κοινωνιολογική έννοια η οποία χρησιμοποιείται κατά τρόπον ώστε να λαμβάνονται υπόψη, πέραν του βιολογικού φύλου, οι αξίες και οι παραστάσεις που συνδέονται με αυτό. Συνεπώς, το φύλο είναι μια έννοια που καταδεικνύει το γεγονός ότι οι σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών, σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, καθώς και οι ανισότητες που μπορούν να προκύψουν από αυτές τις σχέσεις λόγω των ρόλων που ανατίθενται σε άνδρες και γυναίκες επί τη βάση βιολογικών διαφορών, δημιουργούνται και διαμορφώνονται από τις κοινωνίες και μπορούν, ως εκ τούτου, να εξελιχθούν διαφορετικά με την πάροδο του χρόνου και ανάλογα με τις κοινωνίες και τις κοινότητες⁴¹. Στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι οι γυναίκες, απλώς και μόνο λόγω της ιδιότητάς τους αυτής, αποτελούν παράδειγμα κοινωνικού συνόλου προσδιοριζόμενου από εγγενή και αμετάβλητα χαρακτηριστικά τα οποία ενδέχεται να γίνονται αντιληπτά με διαφορετικό τρόπο από την κοινωνία, ανάλογα με τη χώρα καταγωγής τους, τούτο δε λόγω των κοινωνικών, νομικών ή θρησκευτικών κανόνων της χώρας καταγωγής ή των εθίμων της κοινότητας στην οποία ανήκουν⁴². Το γεγονός ότι αυτή η κοινωνική ομάδα μπορεί να αποτελείται από κάποιες γυναίκες σε μια δεδομένη κοινωνία (και όχι από «τις γυναίκες» γενικώς)⁴³ φρονώ ότι δεν εμποδίζει, αυτό καθεαυτό, την αναγνώριση της ιδιαίτερης ταυτότητας της ομάδας αυτής με βάση αυτό και μόνον το χαρακτηριστικό της. Πράγματι, η «ιδιαιτέρη ταυτότητα» μιας ομάδας, στο μέτρο που γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συνεπάγεται ποσοτική εκτίμηση⁴⁴.

73. Βάσει των στοιχείων αυτών, φρονώ ότι η αρμόδια εθνική αρχή δύναται, κατόπιν της αξιολόγησης των γεγονότων και των περιστάσεων στην οποία οφείλει να προβεί σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχεία α' έως γ', της οδηγίας 2011/95, να κρίνει ότι η αιτούσα είναι, λόγω του φύλου της, μέλος «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της εν λόγω οδηγίας.

74. Κατά δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν πράξεις δίωξης όπως αυτές που μνημονεύονται στην αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας 2011/95, στις οποίες ενδέχεται να εκτεθεί η αιτούσα στη χώρα καταγωγής της, μπορούν να ληφθούν υπόψη για τον προσδιορισμό της ιδιαιτέρης ταυτότητας μιας ομάδας στη χώρα αυτή ή αν τέτοιες πράξεις είναι μόνον οι προβλεπόμενες στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχεία α' και στ', της οδηγίας αυτής.

75. Η αιτιολογική σκέψη 30 της εν λόγω οδηγίας διαλαμβάνει ότι, «[γ]ια τους σκοπούς του καθορισμού της ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας, θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας του φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού, τα οποία μπορεί να σχετίζονται με ορισμένες νομικές παραδόσεις και έθιμα, που οδηγούν επί παραδείγματι σε ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, υποχρεωτική στέρωση ή υποχρεωτική αποβολή, στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βάσιμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του».

⁴⁰ Στις κατευθυντήριες οδηγίες της σχετικά με τη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, η UNHCR τονίζει ότι η συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα πρέπει να νοηθεί ως μια εξελισσόμενη έννοια, που λαμβάνει υπόψη τη διαφορετική και μεταβαλλόμενη φύση των ομάδων στις διάφορες κοινωνίες, καθώς και την εξέλιξη των κανόνων του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα (σημείο 3).

⁴¹ Η επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης διευκρινίζει ότι «ο όρος “φύλο”, που βασίζεται στα δύο φύλα, ανδρικό και γυναικείο, εξηγεί ότι υπάρχουν επίσης κοινωνικά δομημένοι ρόλοι, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια συγκεκριμένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλες για τις γυναίκες και τους άνδρες» (σημείο 43).

⁴² Έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι στο άρθρο 12, στοιχείο δ', της προτάσεως της Επιτροπής, περί της οποίας έγινε λόγος στην υποσημείωση 36 των παρούσων προτάσεων, προβλεπόταν ρητώς ότι η έννοια της «κοινωνικής ομάδας» κάλυπτε «επίσης τις ομάδες ατόμων που ο νόμος αντιμετωπίζει ως “κατώτερες”». Βλ., επίσης, κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους (σημείο 30).

⁴³ Βλ. κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους (σημείο 31).

⁴⁴ Όπως επισημαίνει η UNHCR στις κατευθυντήριες οδηγίες της σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους, η υποθέτηση μιας ερμηνείας της Σύμβασης της Γενεύης που λαμβάνει υπόψη και το γένος ως λόγο δίωξης δεν σημαίνει ότι όλες οι γυναίκες έχουν αυτόματα δικαίωμα να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες (σημείο 4).

76. Η εν λόγω αιτιολογική σκέψη 30 παρέχει διευκρινίσεις για τον καλύτερο προσδιορισμό του λόγου δίωξης που συνιστά η ιδιότητα του μέλους «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας». Απαριθμεί ορισμένες πράξεις δίωξης που μπορούν να επισημανθούν προκειμένου να προσδιοριστεί μια τέτοια ομάδα. Συγκεκριμένα, η φύση των πράξεων δίωξης, υπό την έννοια ότι πρόκειται για πράξεις που στρέφονται κατά συγκεκριμένων θυμάτων, αποτελεί στοιχείο που επιβεβαιώνει την «ιδιαίτερη ταυτότητα» μιας κοινωνικής ομάδας. Οι πράξεις που μνημονεύονται στην εν λόγω αιτιολογική σκέψη 30 δεν αποτελούν μόνον πράξεις δίωξης, συμπληρώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον μη εξαντλητικό κατάλογο του άρθρου 9, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95, αλλά καθιστούν δυνατό και τον προσδιορισμό μιας «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας». Συνεπώς, από την αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας αυτής προκύπτει σαφώς ότι η φύση των πράξεων στις οποίες φοβάται ότι θα εκτεθεί μια γυναίκα στη χώρα καταγωγής της, λόγω του φύλου της, μπορεί να αποτελεί κρίσιμο στοιχείο προκειμένου να κριθεί κατά πόσον αυτή ανήκει σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και, ειδικότερα, προκειμένου να προσδιοριστεί η «ιδιαίτερη ταυτότητα» της εν λόγω ομάδας στη χώρα καταγωγής. Μολονότι, όπως προανέφερα⁴⁵, μια πράξη δίωξης εις βάρος μιας κοινωνικής ομάδας μπορεί να αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τον προσδιορισμό της προβολής της ομάδας αυτής σε μια συγκεκριμένη κοινωνία⁴⁶, εντούτοις τούτο δεν σημαίνει ότι όλα τα πρόσωπα που φοβούνται ότι θα εκτεθούν σε πράξεις δίωξης στη χώρα καταγωγής τους μπορούν να θεωρηθούν ως ανήκοντα σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, στη συγκεκριμένη αιτιολογική σκέψη, ο νομοθέτης της Ένωσης έθεσε, κατά τη γνώμη μου, ορισμένα όρια. Κατ' αρχάς, κάνει λόγο για πράξεις που είναι ιδιαίτέρως αντιπροσωπευτικές των πράξεων έμφυλης βίας, καθόσον στρέφονται κατά προσώπου λόγω του φύλου του ή της ταυτότητάς του ή επηρεάζουν κατά τρόπο δυσανάλογο πρόσωπα ειδικώς του ενός φύλου. Επίσης, αναφέρεται σε πράξεις που συνιστούν σοβαρή προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του προσώπου αυτού. Τέλος, παραπέμπει σε πράξεις γενικές και επαναλαμβανόμενες των οποίων το κύρος αναγνωρίζεται είτε από τον νόμο είτε από το εθνικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, κατά την εν λόγω αιτιολογική σκέψη, ένα κορίτσι ή μια έφηβη θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ανήκει σε διακριτή ή προσδιορίσιμη κοινωνική ομάδα στο μέτρο που ενδέχεται να υποστεί, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής της, μια παραδοσιακή ή εθιμική πρακτική, όπως η εκτομή γυναικείων γεννητικών οργάνων⁴⁷.

77. Εξάλλου, χρησιμοποιώντας τον όρο «επί παραδείγματι», ο νομοθέτης της Ένωσης κατέδειξε τη βούλησή του να μη λαμβάνονται υπόψη ως πράξεις έμφυλης βίας μόνον ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, η υποχρεωτική στείρωση ή η υποχρεωτική διακοπή κύησης. Κατά συνέπεια, τίποτε δεν εμποδίζει, κατά τη γνώμη μου, την αρμόδια εθνική αρχή να θεωρήσει ένα κορίτσι, μια έφηβη ή ακόμη και μια γυναίκα ως μέλος ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας για τον λόγο ότι, σε περίπτωση επιστροφής της στη χώρα καταγωγής της, θα εκτίθετο στον κίνδυνο να εξαναγκασθεί σε γάμο, πράξη συνοδευόμενη από πράξεις ηθικής και σωματικής κακοποίησης που συνεπάγονται «ειδεχθείς προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων, και ιδίως των

⁴⁵ Βλ. υποσημείωση 39 των παρούσων προτάσεων.

⁴⁶ Βλ. κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα (σημεία 2 και 14).

⁴⁷ Βλ., για παράδειγμα, στη γαλλική νομολογία, Denis-Linton, M., και Malvasio, F., *Trente ans de jurisprudence de la Cour nationale du droit d'asile et du Conseil d'État sur l'asile, Principales décisions de 1982 au 31 décembre 2011*, Μάρτιος 2012. Βλ., επίσης, αποφάσεις του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Γαλλία), της 21ης Δεκεμβρίου 2012, A... B... (υπ' αριθ. 332491), καθώς και του Cour nationale du droit d'asile (CNDA) (εθνικού δικαστηρίου αρμοδίου για θέματα ασύλου, Γαλλία), της 25ης Μαρτίου 2021, S. (υπ' αριθ. 20006893 και 20006894 C), στην οποία το CNDA αναγνώρισε την ιδιότητα της πρόσφυγα σε κορίτσι από τη Σενεγάλη, μέλος της εθνότητας soninke και γεννημένο στη Γαλλία, καθόσον το ποσοστό εκτομής γυναικείων γεννητικών οργάνων παραμένει πολύ υψηλό στην εθνοτική αυτή ομάδα.

γυναικών», κατά τη διατύπωση του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi⁴⁸. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο διότι οι αναγκαστικοί γάμοι οδηγούν, μεταξύ άλλων, σε βιασμούς και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας.

78. Όσον αφορά τις πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, καταλήγω στο ίδιο συμπέρασμα δεδομένου ότι η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να συνίσταται σε πράξεις πολύ μεγάλης σοβαρότητας και σε επαναλαμβανόμενες βιαιοπραγίες που μπορούν να οδηγήσουν σε σοβαρή προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου⁴⁹. Επομένως, δεν βλέπω κανέναν λόγο που να εμποδίζει την αρμόδια εθνική αρχή να θεωρήσει, κατόπιν αξιολόγησης των γεγονότων και των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, ότι μια γυναίκα που θα υποχρεωνόταν να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της ανήκει σε ομάδα που έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στη χώρα αυτή, για τον λόγο ότι σε περίπτωση επιστροφής της θα εκτίθετο, στον κίνδυνο να υποστεί, στη χώρα καταγωγής της, σοβαρές πράξεις συζυγικής βίας (χτυπήματα, βιασμό και άλλες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης κ.λπ.) που παραδοσιακά διαπράττονται σε ορισμένες κοινότητες. Στο πλαίσιο αυτής της εξατομικευμένης αξιολόγησης, η αιτούσα οφείλει προφανώς να προσκομίσει το σύνολο των εμπεριστατωμένων, ιδίως, οικογενειακών, γεωγραφικών και κοινωνιολογικών στοιχείων, σχετικά με τους κινδύνους που αυτή προσωπικώς διατρέχει. Η δε αρμόδια εθνική αρχή πρέπει να λάβει υπόψη όχι μόνον την προσωπικότητα, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την καταγωγή, το προσωπικό ιστορικό και την κοινωνική κατάσταση της αιτούσας, αλλά και γενικές πληροφορίες σχετικά με τη χώρα καταγωγής και, ιδίως, τους ισχύοντες κοινωνικούς ή εθιμικούς κανόνες που επικρατούν στην εν λόγω χώρα, την περιοχή, την ομάδα ή την εθνοτική ομάδα, καθώς επίσης και την κατάσταση της ισχύουσας νομοθεσίας και την εφαρμογή της.

79. Τέλος, φρονώ ότι η διατύπωση της αιτιολογικής σκέψης 30 της οδηγίας 2011/95 παρέχει επίσης τη δυνατότητα να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτεροι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται οι γυναίκες που δεν συμμορφώνονται προς τους κοινωνικούς κανόνες της χώρας καταγωγής τους ή επιχειρούν να αντιταχθούν σε αυτούς. Μολονότι δεν υφίσταται εξαντλητικός κατάλογος των διαφόρων κοινωνικών ομάδων τις οποίες οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπόρεσαν να προσδιορίσουν στη βάση αυτή, εντούτοις από τη μελέτη της εθνικής νομολογίας και των ενημερωτικών εκθέσεων για τις χώρες καταγωγής που δημοσιεύονται από τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο (EUAA)⁵⁰ καθίσταται δυνατός ο προσδιορισμός ορισμένων εξ αυτών. Συνακόλουθα, στις χώρες και στις κοινωνίες στις οποίες η εκτομή γυναικείων γεννητικών οργάνων αποτελεί κοινωνικό κανόνα, τα παιδιά και οι έφηβες που αποφεύγουν να υποβληθούν σε μια τέτοια πρακτική γίνεται δεκτό ότι μπορούν να προσδιοριστούν ως μέλη ομάδας με

⁴⁸ Προτάσεις στην υπόθεση Noorzia (C-338/13, EU:C:2014:288, σημείο 3). Στις εν λόγω προτάσεις, ο γενικός εισαγγελέας P. Mengozzi προσθέτει ότι, στους αναγκαστικούς γάμους, τουλάχιστον ο ένας εκ των συζύγων δεσμεύεται χωρίς την πλήρη και ελεύθερη συναίνεσή του και τούτο «επειδή [η βούληση των ατόμων, και κυρίως των γυναικών, υποβάλλεται] σε μορφές σωματικού ή ψυχολογικού καταναγκασμού, όπως, για παράδειγμα, απειλές ή άλλες μορφές συναισθηματικής ή, στις σοβαρότερες περιπτώσεις, σωματικής κακοποίησης» (σημείο 2). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην υπόθεση Belgische Staat (Εγγαμη ανήλικη πρόσφυγας) (C-230/21, EU:C:2022:477, σημείο 2).

⁴⁹ Βλ., σχετικά με τον όρο «ενδοοικογενειακή βία», άρθρο 3, στοιχείο β', της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Όπως διευκρινίζεται στην επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης αυτής, η ενδοοικογενειακή βία αντιστοιχεί κυρίως σε δύο είδη βίας: τη βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων, ανεξαρτήτως του αν η σχέση εξακολουθεί να υπάρχει ή έχει λάβει τέλος, και τη διαγενεακή βία, ιδίως μεταξύ γονέων και παιδιών.

⁵⁰ Πρώην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO). Προκειμένου οι αρμόδιες εθνικές αρχές να μπορούν να εκπληρώνουν καθημερινά τις απαιτήσεις του άρθρου 4, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95 και προκειμένου να επιτευχθεί η εναρμόνιση των διαδικασιών εξέτασης των αιτήσεων για την παροχή διεθνούς προστασίας στα κράτη μέλη, ανατέθηκε στον EUAA το καθήκον να καταρτίζει ενημερωτικές εκθέσεις στις οποίες εξετάζεται, κατά θεματική ενότητα, η κατάσταση στη χώρα ή στην περιοχή καταγωγής του αιτούντος διεθνή προστασία. Οι εκθέσεις αυτές καταρτίζονται βάσει της συλλογής «συναφών, αξιόπιστων, αντικειμενικών, ορθών και επικαιροποιημένων» πληροφοριών σχετικά με τη χώρα καταγωγής, με τη χρησιμοποίηση όλων των κατάλληλων πηγών πληροφόρησης, μεταξύ άλλων, από διεθνείς οργανισμούς, και ιδίως από την UNHCR και άλλους συναφείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των μελών των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) [βλ. άρθρο 9, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2303 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 2021, σχετικά με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 439/2010 (ΕΕ 2021, L 468, σ. 1)].

ιδιαίτερη ταυτότητα⁵¹ εφόσον εκτίθενται σε πράξεις ταπεινωτικής μεταχείρισης, σε μέτρα αποκλεισμού και σε αντίποινα σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους⁵². Ομοίως, οι γυναίκες που αντιτάσσονται στους αναγκαστικούς γάμους, σε έναν πληθυσμό εντός του οποίου η πρακτική αυτή είναι τόσο συνηθής ώστε να αποτελεί κοινωνικό κανόνα⁵³, έγινε δεκτό ότι ανήκουν σε ομάδα με ιδιαίτερη ταυτότητα κατά την έννοια της οδηγίας 2011/95⁵⁴, εφόσον εκτίθενται στην αποδοκιμασία εκ μέρους της κοινότητάς τους καθώς και σε βίαιες πράξεις που ενδέχεται να απειλήσουν τη σωματική τους ακεραιότητα⁵⁵.

80. Ομοίως, η UNHCR εκτιμά ότι οι Αφγανές γυναίκες που επιστρέφουν μετά από εξορία στην Ευρώπη, όπου μπόρεσαν να υιοθετήσουν δυτικά πρότυπα και αξίες που αντιβαίνουν στους ρόλους που τους αποδίδει η κοινωνία, η παράδοση ή ακόμη και το νομικό σύστημα της χώρας καταγωγής τους, μπορούν να θεωρηθούν ως μέλη ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας⁵⁶. Συναφώς, η ενημερωτική έκθεση του EUAA για το Αφγανιστάν (2023) αναφέρει σαφώς ότι μια Αφγανή γυναίκα ή νεαρή γυναίκα που έχει ζήσει σύμφωνα με τον δυτικό τρόπο ζωής, λόγω της συμπεριφοράς της, των συναισθηματικών σχέσεών της, της εμφάνισής της, των δραστηριοτήτων της, των απόψεών της, του επαγγέλματός της και/ή της διαμονής της στο εξωτερικό, ενδέχεται να θεωρηθεί ότι παραβιάζει τους καθιερωμένους κοινωνικούς και θρησκευτικούς κανόνες και να εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία, σε σωματικές τιμωρίες και άλλες μορφές κολασμού που εκτείνονται από την απομόνωση ή τον στιγματισμό ως τα εγκλήματα τιμής για εκείνες που κατηγορούνται ότι προσέβαλαν την τιμή της οικογένειας, της κοινότητας ή της φυλής τους⁵⁷.

81. Ήδη το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί του συγκεκριμένου αυτού ζητήματος στο πλαίσιο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που έχει υποβληθεί στην υπόθεση *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Άτομα ταυτιζόμενα με τις αξίες της Ένωσης) (C-

⁵¹ Βλ., για παράδειγμα, στη γαλλική νομολογία, απόφαση της *Commission des recours des réfugiés* (CRR) (Επιτροπής προσφύγων των προσφύγων, νυν CNDA, Γαλλία), της 16ης Ιουνίου 2005, S. (υπ' αριθ. 492440), η οποία αφορούσε μια υπήκοο Μαλί, η οποία είχε υποστεί την πρακτική της εκτομής γεννητικών οργάνων στην παιδική της ηλικία και εξέφρασε την άρνησή της να υποβληθεί σε νέα ολική εκτομή, την οποία απαιτούσε ο μέλλον σύζυγός της, λόγω δε της αρνήσεώς της αυτής θα υφίστατο πιέσεις καθώς και απειλές από το οικογενειακό της περιβάλλον και από τις τοπικές εθμικές αρχές. Η CRR έκρινε ότι οι φόβοι διώξεων, λόγω του ότι η εν λόγω υπήκοος ανήκε στην κοινωνική ομάδα των γυναικών που επιθυμούσαν να αποφύγουν τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων, ήταν βάσιμοι, δεδομένου ότι η αιτούσα δεν ετύγχανε ουδεμίας προστασίας από τις αρχές.

⁵² EUAA, *Report on Female Genital Mutilation/Cutting in Ethiopia*, 12 Μαΐου 2022, ιδίως σημείο 4.2: «Consequences for refusing to undergo FGM», σ. 32. Βλ., επίσης, EUAA, ενημερωτικό δελτίο με τίτλο «Protecting women and girls in the asylum procedure», Δεκέμβριος 2021, ιδίως σ. 2, καθώς και Middelburg, A., και Balta, A., «Female Genital Mutilation/Cutting as a Ground for Asylum in Europe», *International Journal of Refugee Law*, τόμος 28, αριθ. 3, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2016, σ. 416 έως 452.

⁵³ Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της CNDA της 29ης Μαρτίου 2021, T. (υπ' αριθ. 20024823 C+), με την οποία αναγνωρίστηκε η ιδιότητα της πρόσφυγα σε υπήκοο Ακτής Ελεφαντοστού λόγω της εκ μέρους της αποφυγής αναγκαστικού γάμου, που συνοδευόταν επιπλέον από απειλή ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων.

⁵⁴ Βλ., συναφώς, στη γαλλική νομολογία, απόφαση της CRR, της 15ης Οκτωβρίου 2004, NN. (υπ' αριθ. 444000).

⁵⁵ Στο πλαίσιο αυτό, η UNHCR εκτιμά, στις κατευθυντήριες οδηγίες της για τη διεθνή προστασία αριθ. 9: για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή στην ταυτότητα του γένους (φύλου) στο πλαίσιο του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, της 23ης Οκτωβρίου 2012, ότι «συνιστά διώξη η αποδοκιμασία από την οικογένεια ή τον κοινωνικό περίγυρο που εκδηλώνεται με απειλές σοβαρής σωματικής βίας ακόμα και με δολοφονία από τον οικογενειακό ή ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο, που πραγματώνονται στο όνομα της «τιμής»» (σημείο 23).

⁵⁶ Βλ. έγγραφο της UNHCR με τίτλο «Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in case numbers 201701423/1/V2, 201704575/1/V2 and 201700575/1/V2 before the Council of State» (σημείο 16).

⁵⁷ Country Guidance: Afghanistan, Ιανουάριος 2023. Στο σημείο 3.12, η εν λόγω έκθεση αναφέρεται ειδικώς στο έγκλημα ηθικής «zina», το οποίο καλύπτει το σύνολο των αντιθέτων προς τη σαρία συμπεριφορών, όπως είναι οι μη επιτρεπόμενες σεξουαλικές σχέσεις, οι προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, η μοιχεία, που τιμωρούνται με την ποινή του θανάτου ή με πράξεις βίας που τελούνται για λόγους τιμής, συμπεριλαμβανομένου του εγκλήματος τιμής, ιδίως εις βάρος των γυναικών (σ. 74).

646/21), η οποία αφορά την κατάσταση νέων Ιρακινών γυναικών, αφού η κατ' ουσίαν πανομοιότυπη αίτηση στην υπόθεση *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21), η οποία αφορούσε νέες Αφγανές γυναίκες, ανακλήθηκε⁵⁸.

82. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, φρονώ ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι μέλος «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας» λόγω του φύλου της, εφόσον διαπιστώνεται, βάσει αξιολογήσεως των γεγονότων και των περιστάσεων, ότι, πέραν του φύλου της, δηλαδή της ταυτότητάς της και της ιδιότητάς της αυτής, η εν λόγω υπήκοος έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στη χώρα καταγωγής της διότι γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο λόγω των κοινωνικών, νομικών ή θρησκευτικών κανόνων ή ακόμη λόγω των τελετουργιών ή των εθίμων της χώρας της ή της κοινότητας στην οποία ανήκει. Στο πλαίσιο της αξιολογήσεως αυτής, η φύση των πράξεων στις οποίες η εν λόγω υπήκοος φοβάται ότι θα εκτεθεί εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της αποτελεί κρίσιμο στοιχείο το οποίο οφείλει να λάβει υπόψη η αρμόδια εθνική αρχή.

3. Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά τη διαπίστωση αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του λόγου της δίωξης και της έλλειψης προστασίας κατά της πράξης δίωξης (άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95)

83. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση πράξεων ενδοοικογενειακής βίας που ασκούνται από μη κρατικό υπεύθυνο δίωξης, η αρμόδια εθνική αρχή υποχρεούται να διαπιστώσει αιτιώδη συνάφεια μεταξύ του λόγου της δίωξης και της έλλειψης προστασίας εκ μέρους του κράτους ή των ομάδων ή των οργανώσεων που ελέγχουν το κράτος.

84. Προκαταρκτικώς, πρέπει να επισημανθεί ότι, προκειμένου να θεωρηθούν ως πράξεις δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95 πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, που διαπράττονται, εξ ορισμού, από μη κρατικούς υπευθύνους δίωξης, η αρμόδια εθνική αρχή πρέπει να λάβει υπόψη, σύμφωνα με το άρθρο 6, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας, το γεγονός ότι το κράτος ή η ομάδα ή η οργάνωση που ελέγχει το κράτος δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να παράσχει προστασία στο θύμα.

85. Η διαπίστωση αυτή είναι ουσιώδους σημασίας, δεδομένου ότι η δυνατότητα ή μη της χώρας καταγωγής να παράσχει προστασία έναντι πράξεων διώξεως συνιστά καθοριστικό στοιχείο της εκτιμήσεως η οποία καταλήγει στη χορήγηση ή, ενδεχομένως, στην παύση του καθεστώτος πρόσφυγα⁵⁹. Συγκεκριμένα, όπως επισήμανα στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως *Bundesrepublik Deutschland* (Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας)⁶⁰, η διεθνής προστασία

⁵⁸ Βλ. διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου, της 26ης Οκτωβρίου 2021, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2021:901). Στην υπόθεση C-646/21 εγείρεται, μεταξύ άλλων, το ζήτημα αν οι αξίες και ο τρόπος ζωής που έχει αποκτήσει μια νέα γυναίκα κατά τη μακρά διαμονή της στο έδαφος κράτους μέλους και κατά τη διάρκεια σημαντικής περιόδου της ζωής της κατά την οποία διαμορφώνει την ταυτότητά της καθώς και η συμπεριφορά που αυτή υιοθέτησε κατά τη διάρκεια της διαμονής της μπορούν να θεωρηθούν ως στοιχεία που αποτελούν «κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, ή ως «χαρακτηριστικά [...] τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τ[α] αποκηρύξει», κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου.

⁵⁹ Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, *Secretary of State for the Home Department* (C-255/19, EU:C:2021:36, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Όπως δέχθηκε το Δικαστήριο, ο φόβος δίωξης και η προστασία από τη δίωξη αποτελούν προϋποθέσεις άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους (σκέψη 56 της εν λόγω αποφάσεως).

⁶⁰ C-91/20, EU:C:2021:384, σημείο 82.

είναι υποκατάστατη προστασία η οποία παρέχεται στον αιτούντα εάν και εφόσον η χώρα καταγωγής του δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να τον προστατεύσει από τους κινδύνους διώξεων ή σοβαρής βλάβης που υφίστανται εις βάρος του⁶¹, οπότε ο φόβος του κρίνεται βάσιμος.

86. Η εν λόγω εκτίμηση περί της υπάρξεως ή μη προστασίας κατά των διώξεων ή της σοβαρής βλάβης πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 7 της οδηγίας 2011/95⁶².

87. Πρώτον, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας καθορίζει τους υπευθύνους της προστασίας αυτής. Αυτή πρέπει να παρέχεται είτε από το κράτος είτε από ομάδες ή οργανώσεις που ελέγχουν το κράτος ή σημαντικό τμήμα του εδάφους του. Συνεπώς, η αρμόδια εθνική αρχή, προκειμένου να εκτιμήσει κατά πόσον υφίσταται η εν λόγω προστασία, πρέπει να βεβαιωθεί ότι οι υπεύθυνοι αυτοί έχουν όχι μόνον τη δυνατότητα, αλλά και τη βούληση να προστατεύσουν τον αιτούντα έναντι των διώξεων ή της σοβαρής βλάβης στις οποίες είναι εκτεθειμένος. Τούτο είναι ιδιαιτέρως σημαντικό όταν ο αιτών διεθνή προστασία είναι γυναίκα η οποία φοβάται ότι θα υποστεί πράξεις ενδοοικογενειακής βίας εντός του οικογενειακού κύκλου εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της.

88. Δεύτερον, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95, η προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης πρέπει να είναι αποτελεσματική και μη προσωρινή. Τούτο συνεπάγεται ότι οι υπεύθυνοι της προστασίας αυτής πρέπει να λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης⁶³ και ότι ο αιτών πρέπει να έχει πρόσβαση στην εν λόγω προστασία. Η διάταξη αυτή παραπέμπει στη δυνατότητα του κράτους του οποίου την ιθαγένεια έχει ο αιτών να αποτρέψει ή να πατάξει τις πράξεις δίωξης κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας.

89. Επιπλέον, το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 επιβάλλει στην αρμόδια εθνική αρχή να διαπιστώσει ότι οι λόγοι δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής σχετίζονται με τις κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας πράξεις δίωξης ή την έλλειψη προστασίας κατά των πράξεων αυτών.

90. Σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει, επομένως, να εκτιμήσει αν μπορεί να διαπιστωθεί αιτιώδης συνάφεια μεταξύ, αφενός, των λόγων στους οποίους στηρίζονται οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας που τελούνται εντός της

⁶¹ Υπενθυμίζω ότι, όπως και το άρθρο 1 της Συμβάσεως της Γενεύης, η οδηγία 2011/95 ενσωματώνει την αρχή της επικουρικότητας της διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο τόσο της χορήγησης όσο και της παύσης του καθεστώτος πρόσφυγα (άρθρο 11 της οδηγίας 2011/95) ή του αποκλεισμού από το καθεστώς αυτό (άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95). Βλ., συναφώς, σημείο 90 του Οδηγού για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα βάσει της Συμβάσεως του 1951 και του πρωτοκόλλου του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, UNHCR, Γενεύη, 1992. Στη θεωρία, βλ., ειδικότερα, Hathaway, J. C., και Foster, M., *The law of refugee status*, 2η έκδ., Cambridge University Press, Κέμπριτζ, 2014, σ. 55: «Το δικαίωμα των προσφύγων στηρίζεται στην υποκείμενη παραδοχή ότι η εθνική προστασία, εφόσον είναι διαθέσιμη, υπερσχύει της υποκατάστατης διεθνούς προστασίας», καθώς και σ. 462: «σκοπός του δικαίου των προσφύγων είναι η παροχή υποκατάστατης προστασίας ενόσω αναμένεται να συνεχιστεί ή να αρχίσει η παροχή ουσιώδους εθνικής προστασίας» και σ. 494 και 495. Βλ., επίσης, Goodwin-Gill, G. S., και McAdam, J., *The refugee in international law*, 3η έκδ., Oxford University Press, Οξφόρδη, 2007, σ. 421: «Η έλλειψη ή η άρνηση προστασίας είναι το κύριο χαρακτηριστικό της ιδιότητας του πρόσφυγα, εναπόκειται δε, ως εκ τούτου, στο διεθνές δικαίωμα να παράσχει τη δική του προστασία υποκαθιστώντας αυτήν την οποία δεν μπορεί ή δεν θέλει να παράσχει η χώρα καταγωγής» (ελεύθερες μεταφράσεις). Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bundesrepublik Deutschland (Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας) (C-91/20, EU:C:2021:384, σημείο 82 και υποσημείωση 52).

⁶² Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας 2011/95.

⁶³ Το άρθρο 7, παράγραφος 2, αναφέρεται στη λήψη μέτρων προς αποτροπή των πράξεων δίωξης καθώς και στην ύπαρξη αποτελεσματικού δικαστικού συστήματος που καθιστά δυνατό τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό τέτοιων πράξεων [βλ., όσον αφορά το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, το οποίο είναι πανομοιότυπο με το άρθρο 7, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2011/95, απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Secretary of State for the Home Department (C-255/19, EU:C:2021:36, σκέψη 44)].

οικογενειακής εστίας ή του οικογενειακού κύκλου, ήτοι της ιδιότητας του μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, και, αφετέρου, της έλλειψης προστασίας εκ μέρους των αρχών της χώρας καταγωγής έναντι των πράξεων αυτών, κατά την έννοια του άρθρου 7 της οδηγίας 2011/95.

91. Η εκτίμηση αυτή είναι ουσιώδους σημασίας για τη διαπίστωση της αδυναμίας της υπηκόου τρίτης χώρας να θέσει εαυτήν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας και για τη δικαιολόγηση της αρνήσεώς της να το πράξει, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, λόγω της αδυναμίας ή της έλλειψης βουλήσεως της εν λόγω χώρας να διασφαλίσει την πρόληψη, ποινική δίωξη και τιμωρία των εν λόγω πράξεων.

92. Η εν λόγω εκτίμηση ενδέχεται να είναι ιδιαιτέρως δύσκολο να διενεργηθεί.

93. Όσον αφορά τα κίνητρα των μη κρατικών υπευθύνων που οδηγούν στην τέλεση πράξεων βίας, οι δηλώσεις του αιτούντος περιέχουν υποκειμενικά κατ' ανάγκην στοιχεία και δεν τεκμηριώνονται πάντοτε από άμεσα αποδεικτικά στοιχεία ή έγγραφα. Συναφώς, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η DAB έκρινε ότι η «αιτούσα είναι ενήλικη και δεν ανέφερε ότι διώκεται λόγω του φύλου της» κατά την έκθεση των πραγματικών περιστατικών που επικαλέστηκε προς στήριξη της αιτήσεώς της για την παροχή διεθνούς προστασίας. Πάντως, μια τέτοια αίτηση δεν μπορεί να απορριφθεί για τον λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας δεν ανέφερε ότι οι πράξεις βίας στις οποίες εκτίθεται στη χώρα καταγωγής του σχετίζονται με κάποιον από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95. Πράγματι, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οι δηλώσεις του αιτούντος διεθνή προστασία συνιστούν απλώς την αφετηρία της διεξαγόμενης από τις αρμόδιες αρχές διαδικασίας αξιολόγησης των γεγονότων και των περιστάσεων. Μολονότι η οδηγία αυτή ορίζει, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, ότι τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα διεθνή προστασία να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας, εντούτοις η ίδια διάταξη προβλέπει ότι αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον εν λόγω αιτούντα, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του⁶⁴. Μεταξύ δε των συναφών στοιχείων που υπόκεινται στην αξιολόγηση των αρμόδιων εθνικών αρχών, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας μνημονεύει «τους λόγους για τους οποίους ζητεί[ται] διεθνή[ς] προστασία», οι οποίοι περιλαμβάνουν κατ' ανάγκην και τον λόγο των διώξεων στις οποίες ο αιτών υποστηρίζει ότι εκτίθεται⁶⁵.

94. Όσον αφορά την παρεχόμενη από τη χώρα καταγωγής προστασία έναντι των διώξεων ή της σοβαρής βλάβης, η αρμόδια εθνική αρχή πρέπει να προσδιορίσει κατά πόσον η προστασία αυτή πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 7 της οδηγίας 2011/95 και, ειδικότερα, αν η προστασία αυτή είναι αποτελεσματική.

95. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95, η αρχή αυτή οφείλει να αξιολογεί σε εξατομικευμένη βάση την αίτηση διεθνούς προστασίας, συνεκτιμώντας όλα τα συναφή στοιχεία σχετικά με τη χώρα καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και κανονισμών της εν λόγω χώρας και του τρόπου εφαρμογής τους. Επιπλέον,

⁶⁴ Βλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁶⁵ Βλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945, σκέψη 53).

κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 5, στοιχείο γ', της ίδιας οδηγίας, ο εύλογος και συνεπής χαρακτήρας των δηλώσεων του αιτούντος πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη των γενικών και ειδικών στοιχείων που είναι γνωστά και αφορούν την αίτησή του⁶⁶.

96. Στο πλαίσιο αυτό, ο EUAA επισημαίνει, στην ενημερωτική έκθεσή του σχετικά με την κατάσταση στην Τουρκία τον Νοέμβριο του 2016⁶⁷, ότι, παρά τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που θεσπίστηκαν στη χώρα αυτή με σκοπό τη διασφάλιση της ισότητας ανδρών και γυναικών και την πρόληψη των διαφόρων μορφών βίας κατά των γυναικών, μεταξύ των οποίων και η ενδοοικογενειακή βία⁶⁸, οι προσπάθειες που κατέβαλλαν οι κρατικές αρχές για την καταπολέμηση της βίας αυτής εξακολουθούσαν να μην είναι κατάλληλες και αποτελεσματικές όσον αφορά την πρόσβαση των θυμάτων στην ενημέρωση, τη νομική συνδρομή, την καταχώριση των καταγγελιών, την απονομή της δικαιοσύνης, ενώ οι διαταγές προσωρινών μέτρων προστασίας σπανίως εφαρμόζονταν από τις αστυνομικές αρχές. Οι δε υπηρεσίες υποστήριξης, όπως τα καταφύγια ή τα κέντρα αρωγής θυμάτων που προορίζονται για την υποδοχή των γυναικών, των οποίων ο αριθμός είναι ανεπαρκής, δεν ήταν οι προσήκουσες. Όσον αφορά τα «εγκλήματα τιμής» και την ενδοοικογενειακή βία, στην έκθεση αυτή επισημαίνεται ότι το ποσοστό καταδίκης είναι ιδιαίτερος χαμηλό, δεδομένου ότι στην πλειονότητά τους τα εγκλήματα διαπράττονται στις συντηρητικές οικογένειες της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Σημειώνω ότι η εν λόγω έκθεση δεν λαμβάνει υπόψη την αποχώρηση της Τουρκίας από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης που επήλθε το 2021⁶⁹.

97. Ομοίως, σημειώνω ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προέβη, στην απόφαση M.G. κατά Τουρκίας⁷⁰, στην ίδια διαπίστωση με εκείνη στην οποία είχε προβεί το 2009 στην απόφαση Oruz κατά Τουρκίας⁷¹ και το 2014 στην απόφαση Durmaz κατά Τουρκίας⁷², ήτοι διαπίστωσε τη γενικευμένη και εισάγουσα διακρίσεις δικαστική αδράνεια που είχε ήδη διαπιστωθεί στις υποθέσεις κατά της Τουρκίας στον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας και την έλλειψη πρόσβασης στα μέτρα προστασίας υπέρ των άγαμων ή διαζευγμένων γυναικών.

98. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων, φρονώ ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση πράξεων δίωξης που τελούνται από μη κρατικό υπεύθυνο δίωξης, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να διαπιστώσει, κατόπιν εξατομικευμένης αξιολόγησης της αιτήσεως για την παροχή διεθνούς προστασίας, συνεκτιμώντας όλα τα συναφή στοιχεία που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών της χώρας αυτής και του τρόπου εφαρμογής τους, εάν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ, αφενός, των λόγων στους οποίους στηρίζονται οι εν λόγω πράξεις βίας, ήτοι της ιδιότητας της υπηκόου τρίτης χώρας ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, και, αφετέρου, της έλλειψης προστασίας εκ μέρους των κατά το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας αρχών της χώρας καταγωγής.

⁶⁶ Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 5, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, «[ο]σάκις τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στον αιτούντα να τεκμηριώσει την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, όταν [...] οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωση του».

⁶⁷ Ενημερωτική έκθεση για τη χώρα καταγωγής: Τουρκία. Μελέτη χώρας, διαθέσιμη στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/EASOCOI_Turkey_Nov2016.pdf (σημείο 5.4.4).

⁶⁸ Ενώ διάφορα νομοθετικά κείμενα αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στη βία κατά των γυναικών, όπως το Σύνταγμα, ο αστικός κώδικας και ο ποινικός κώδικας, καθώς και διατάξεις του εργατικού δικαίου και του δικαίου τοπικής αυτοδιοίκησης, η βασική πράξη είναι ο νόμος αριθ. 6284 για την προστασία της οικογένειας και την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, της 8ης Μαρτίου 2012.

⁶⁹ Βλ. υποσημείωση 6 των παρούσων προτάσεων.

⁷⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 22ας Μαρτίου 2016 (CE:ECHR:2016:0322JUD000064610 § 96, 97 και 116).

⁷¹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 9ης Ιουνίου 2009 (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102 § 198).

⁷² Απόφαση του ΕΔΔΑ της 13ης Νοεμβρίου 2014 (CE:ECHR:2014:1113JUD000362107 § 65).

B. Οι προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, κατά το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95

99. Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να του παρασχεθούν διευκρινίσεις σχετικά με τις προϋποθέσεις χορήγησης της επικουρικής προστασίας, όπως αυτές καθορίζονται στο άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95, σε υπήκοο τρίτης χώρας στην οποία δεν μπορεί να αναγνωρισθεί το καθεστώς πρόσφυγα, αλλά η οποία διατρέχει τον κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής, καθώς και να υποστεί πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, αναγκαστικό γάμο και μέτρα στιγματισμού εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της.

100. Το αιτούν δικαστήριο εστιάζει το ερώτημά του σε δύο πτυχές τις οποίες θα εξετάσω διαδοχικά.

101. Η πρώτη πτυχή αφορά το κατά πόσον οι πράξεις βίας τις οποίες κινδυνεύει να υποστεί η εν λόγω υπήκοος μπορούν να χαρακτηριστούν ως «σοβαρή βλάβη», κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2011/95, είτε επειδή απειλούν σοβαρά τη ζωή της είτε επειδή συνιστούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

102. Η δεύτερη πτυχή αφορά την προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία η υπήκοος τρίτης χώρας πρέπει να εκτίθεται σε πραγματικό κίνδυνο να υποστεί τη σοβαρή βλάβη περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95 και, επομένως, δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να θέσει εαυτήν υπό την προστασία της χώρας καταγωγής της.

1. Επί του χαρακτηρισμού των πράξεων βίας που κινδυνεύει να υποστεί η υπήκοος τρίτης χώρας ως «σοβαρής βλάβης» κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2011/95

103. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που υπήκοος τρίτης χώρας υποστηρίζει ότι διατρέχει τον κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής και να υποστεί πράξεις έμφυλης βίας εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, αρκεί η διαπίστωση της υπάρξεως πραγματικού κινδύνου να έλθει αντιμέτωπη με «θανατική ποινή ή εκτέλεση», κατά το άρθρο 15, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής, ή αν είναι αναγκαίο να διαπιστώνεται, στο πλαίσιο συνολικής εκτιμήσεως, η ύπαρξη κινδύνου «απάνθρωπη[ς] ή εξευτελιστική[ς] μεταχείριση[ς] ή τιμωρία[ς]», κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας.

104. Το άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95 ορίζει τρεις μορφές «σοβαρής βλάβης» η διαπίστωση των οποίων μπορεί να οδηγήσει στη χορήγηση της επικουρικής προστασίας στο άτομο που τις υφίσταται. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η σοβαρή βλάβη που ορίζεται, στο άρθρο 15, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής (το οποίο αντιστοιχεί, κατ' ουσίαν, στο άρθρο 2 της ΕΣΔΑ καθώς και στο άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 6 αυτής⁷³), ως συνιστάμενη σε «θανατική ποινή ή εκτέλεση», και η βλάβη που ορίζεται, στο άρθρο 15, στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας (το οποίο αντιστοιχεί, κατ' ουσίαν, στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ⁷⁴), ως συνιστάμενη σε «βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία». Όπως έχει δεχθεί το Δικαστήριο, οι εν λόγω

⁷³ Βλ., στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών της οδηγίας 2004/83, υπόμνημα της Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τη στρατηγική επιτροπή για τη μετανάστευση, τα σύνορα και το άσυλο, της 25ης Σεπτεμβρίου 2002, 12148/02, διαθέσιμο στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12148-2002-INIT/fr/pdf> (σ. 5). Μολονότι η οδηγία 2011/95 κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2004/83, αυτή η νομοθετική μεταβολή δεν επέφερε καμία τροποποίηση στο νομικό καθεστώς χορήγησης της επικουρικής προστασίας ούτε στην αρίθμηση των σχετικών διατάξεων. Ως εκ τούτου, η διατύπωση του άρθρου 15 της οδηγίας 2011/95 είναι πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83, οπότε η νομολογία σχετικά με τη δεύτερη αυτή διάταξη αφορά την ερμηνεία και της πρώτης διάταξης.

⁷⁴ Βλ. απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2009, Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, σκέψη 28).

μορφές «σοβαρής βλάβης» καλύπτουν περιπτώσεις στις οποίες ο αιτών διεθνή προστασία «διατρέχει ειδικώς τον κίνδυνο βλάβης συγκεκριμένης μορφής» ή εκτίθεται σε «συγκεκριμένες πράξεις βίας»⁷⁵.

105. Επισημαίνω ότι οι μορφές «σοβαρής βλάβης» που κινδυνεύει να υποστεί ο αιτών διεθνή προστασία απαριθμούνται στο άρθρο 15, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2011/95 διαζευκτικώς: «α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία»⁷⁶. Η απαρίθμηση αυτή καταδεικνύει τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να καλύψει όσο το δυνατόν ευρύτερα τις περιπτώσεις στις οποίες ο υπήκοος τρίτης χώρας πρέπει να τυγχάνει διεθνούς προστασίας, ακόμη και αν δεν του αναγνωρίζεται η ιδιότητα του πρόσφυγα.

106. Όσον αφορά την έννοια του «εγκλήματος τιμής», από τις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης προκύπτει ότι η έννοια αυτή καλύπτει κάθε πράξη με την οποία ένα μέλος της οικογένειας ή της κοινότητας σκοτώνει, ακρωτηριάζει, καίει ή τραυματίζει γυναίκα με σκοπό την αποκατάσταση της τιμής της οικογένειας, για τον λόγο ότι η γυναίκα αυτή, με την επιλογή της ζωής της, την επιθυμία της για χειραφέτηση, την άρνηση γάμου ή ακόμη με τον σεξουαλικό προσανατολισμό της, παραβιάζει τους πολιτιστικούς, θρησκευτικούς ή παραδοσιακούς κανόνες⁷⁷. Η πράξη αυτή, εφόσον συνίσταται στη θανάτωση ατόμου από μέλος της οικογένειας ή της κοινότητας, μπορεί να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 15, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95, ως συνιστώσα «εκτέλεση».

107. Φρονώ ότι είναι σημαντικό ο όρος «εκτέλεση» να μην αφορά αποκλειστικά μια πράξη τελούμενη από κρατικές αρχές. Πράγματι, εφόσον το εν λόγω «έγκλημα τιμής» συνίσταται στη θανάτωση ενός ατόμου, δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται μόνον ως «βασανιστήρι[ο] ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία», κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο β', της οδηγίας 2011/95, απλώς και μόνον εκ του λόγου ότι διαπράττεται από μη κρατικό δράστη. Πέραν αυτού, το άρθρο 6 της οδηγίας αυτής ορίζει ότι οι υπεύθυνοι σοβαρής βλάβης μπορούν να είναι μη κρατικοί υπεύθυνοι εάν μπορεί να καταδειχθεί ότι το κράτος ή ομάδες ή οργανώσεις που ελέγχουν το κράτος δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμούν να παράσχουν προστασία κατά της σοβαρής βλάβης. Εξάλλου, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ καλύπτει τις περιπτώσεις στις οποίες το κράτος παρέβη την υποχρέωσή του να προστατεύει τη ζωή ενός ατόμου, ενώ είχε ενημερωθεί για την ύπαρξη πραγματικής και άμεσης απειλής για τη ζωή του ατόμου αυτού λόγω των εγκληματικών ενεργειών τρίτου. Συγκεκριμένα, στην απόφαση *Oruz κατά Τουρκίας*⁷⁸, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το κράτος είχε την υποχρέωση να λάβει, προληπτικώς, πρακτικά μέτρα για την προστασία ατόμου που ήταν θύμα ενδοοικογενειακής βίας και μπορούσε να προσδιοριστεί εκ των προτέρων ως πιθανός στόχος δολοφονικής ενέργειας για λόγους υπεράσπισης της τιμής. Κατά το εν λόγω δικαστήριο, το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ επιβάλλει, συνεπώς, στο κράτος την υποχρέωση να διασφαλίζει το δικαίωμα στη ζωή θεσπίζοντας συγκεκριμένη ποινική νομοθεσία που να αποτρέπει από τη διάπραξη προσβολών κατά του ατόμου και να στηρίζεται σε μηχανισμό εφαρμογής που αποσκοπεί στην πρόληψη, καταστολή και τιμωρία των προσβολών⁷⁹.

⁷⁵ Βλ. απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, *Bundesrepublik Deutschland* (Έννοια της «σοβαρής και προσωπικής απειλής») (C-901/19, EU:C:2021:472, σκέψεις 25 και 26, καθώς και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

⁷⁶ Η υπογράμμιση δική μου.

⁷⁷ Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης – Εγκλήματα που διαπράττονται στο όνομα της υποστηριζόμενης «τιμής», 2019, καθώς και ψήφισμα 2395 (2021), με τίτλο «Ενίσχυση της καταπολέμησης των λεγόμενων εγκλημάτων “τιμής”», το οποίο εγκρίθηκε από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 28 Σεπτεμβρίου 2021.

⁷⁸ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 9ης Ιουνίου 2009 (EC:ECHR:2009:0609JUD003340102).

⁷⁹ Βλ. § 128 και 129 της εν λόγω αποφάσεως. Βλ., επίσης, σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 15ης Ιανουαρίου 2009, *Branko Tomašić κ.λπ. κατά Κροατίας* (CE:ECHR:2009:0115JUD004659806 § 52 και 53), και της 8ης Ιουλίου 2021, *Tkheldidze κατά Γεωργίας* (CE:ECHR:2021:0708JUD003305617 § 57).

108. Υπό τις συνθήκες αυτές, αφ' ης στιγμής η αρμόδια εθνική αρχή διαπιστώσει, κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ότι η ενδιαφερομένη διατρέχει τον κίνδυνο να εκτελεστεί στο όνομα της τιμής της οικογένειάς της ή της κοινότητας της και ότι ο κίνδυνος αυτός είναι πραγματικός και *βάσιμος*, λόγω της έλλειψης προστασίας εκ μέρους των αρχών της χώρας καταγωγής της, μια τέτοια πράξη πρέπει να χαρακτηριστεί ως «εκτέλεση», κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95, και μπορεί να οδηγήσει, αυτή καθεαυτήν, στη χορήγηση του καθεστώτος της επικουρικής προστασίας εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προς τούτο προϋποθέσεις.

109. Για τη χορήγηση του εν λόγω καθεστώτος δεν απαιτείται να διαπιστωθεί ότι η ενδιαφερομένη θα εκτίθετο, επιπλέον, στον κίνδυνο να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής.

110. Επισημαίνω, πάντως, ότι η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να προβεί σε πλήρη χαρακτηρισμό της σοβαρής βλάβης που κινδυνεύει να υποστεί η ενδιαφερόμενη εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της⁸⁰. Αφενός, τούτο προκύπτει από τις απαιτήσεις του άρθρου 4 της οδηγίας 2011/95, βάσει του οποίου η αρμόδια εθνική αρχή υποχρεούται να προβεί σε προσήκουσα και αποτελεσματική εξέταση της αιτήσεως για την παροχή διεθνούς προστασίας ώστε να διασφαλίσει την εξαντλητική αξιολόγηση της ανάγκης προστασίας της ενδιαφερομένης. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι η εν λόγω αρχή έχει ήδη αξιολογήσει τη φύση και το περιεχόμενο των πράξεων στις οποίες εκτίθεται η ενδιαφερομένη στη χώρα καταγωγής της στο πλαίσιο της εξετάσεως των προϋποθέσεων που τίθενται για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα. Αφετέρου, τούτο καθιστά δυνατή την αποφυγή δύσκολων καταστάσεων στις οποίες η ενδιαφερομένη ενδέχεται να θεωρηθεί, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, ότι έπαυσε να δικαιούται επικουρική προστασία λόγω μεταβολής των συνθηκών στη χώρα καταγωγής και να πρέπει, ως εκ τούτου, να ανακληθεί πρόωρα το καθεστώς που της χορηγήθηκε λόγω ανεπαρκούς χαρακτηρισμού του κινδύνου⁸¹.

111. Εκ των ανωτέρω στοιχείων προκύπτει ότι το άρθρο 2, στοιχείο στ', και το άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95 έχουν την έννοια ότι, σε περίπτωση που η αρμόδια εθνική αρχή διαπιστώσει, κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, η εν λόγω υπήκοος διατρέχει τον κίνδυνο όχι μόνο να εκτελεστεί στο όνομα της τιμής της οικογένειάς της ή της κοινότητάς της, αλλά και να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία που απορρέουν από πράξεις ενδοοικογενειακής βίας ή οποιαδήποτε άλλη πράξη έμφυλης βίας, η εν λόγω αρχή υποχρεούται να χαρακτηρίσει τις πράξεις αυτές ως «σοβαρή βλάβη».

⁸⁰ Υπενθυμίζω ότι η έμφυλη βία αποτελεί ποικιλόμορφο φαινόμενο. Τα εγκλήματα τιμής ενδέχεται, μεταξύ άλλων, να λαμβάνουν τη μορφή ομηρίας, απαγωγής, βασανιστηρίων, ακρωτηριασμού ή ακόμη αναγκαστικού γάμου, που μπορεί να συνοδεύεται από εκτομή γεννητικών οργάνων, ενώ η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί φαινόμενο που μπορεί να εκδηλωθεί όχι μόνο μέσω σωματικών και σεξουαλικών επιθέσεων, αλλά και μέσω ψυχολογικής βίας που ενδέχεται να προκαλεί βλάβη της σωματικής ή ψυχικής ακεραιότητας, ηθική βλάβη ή υλική ζημία (βλ. διακήρυξη των θεμελιωδών αρχών της δικαιοσύνης για τα θύματα εγκληματικών πράξεων και τα θύματα καταχρήσεων εξουσίας, η οποία εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 29 Νοεμβρίου 1985 με το ψήφισμα 40/34).

⁸¹ Καίτοι το άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 επιβάλλει στα κράτη μέλη να «εξετάζουν κατά πόσον η μεταβολή των συνθηκών είναι τόσο ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως, ώστε ο δικαιούχος επικουρικής προστασίας να μην αντιμετωπίζει πλέον πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης».

2. Επί της διαπιστώσεως πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95

112. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, στην περίπτωση κατά την οποία υπήκοος τρίτης χώρας υποστηρίζει ότι διατρέχει κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής και να υποστεί πράξεις έμφυλης βίας εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, αρκεί η διαπίστωση ότι το πρόσωπο αυτό δεν επιθυμεί να θέσει εαυτό υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή αν απαιτείται να διαπιστώνονται και οι λόγοι για τους οποίους δεν επιθυμεί να επικαλεστεί την προστασία αυτή.

113. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στις διαπιστώσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση N. κατά Σουηδίας⁸², σχετικά με την παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στην περίπτωση κατά την οποία Αφγανή υπήκοος, η οποία είναι σε διάσταση με τον σύζυγό της και δεν συμμορφώνεται με τους ρόλους που της αποδίδουν η κοινωνία, η παράδοση ή ακόμη και το νομικό σύστημα, εκτίθεται σε κίνδυνο δυσμενούς μεταχείρισης σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής της, επειδή οι συνθήκες υποδοχής και διαβίωσης στα καταφύγια γυναικών αναγκάζουν τις γυναίκες αυτές να επιστρέψουν στην οικογενειακή τους στέγη όπου αποτελούν θύματα καταχρήσεων ή εγκλημάτων τιμής.

114. Στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, η επικουρική προστασία συμπληρώνει τους κανόνες σχετικά με το καθεστώς πρόσφυγα που θεσπίζει η Σύμβαση της Γενεύης.

115. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95, «πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία» είναι το πρόσωπο που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με το οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 15 της οδηγίας αυτής, και το οποίο πρόσωπο δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτό υπό την προστασία της εν λόγω χώρας.

116. Επομένως, όπως και ο ορισμός της έννοιας του «πρόσφυγα» στο άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, που απαιτεί να αποδεικνύεται το βάσιμο του φόβου του αιτούντος διεθνή προστασία ότι θα υποστεί δίωξη σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του, κατά τον ίδιο τρόπο, ο ορισμός της έννοιας του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία», που προβλέπεται στο άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής, επιβάλλει να αποδεικνύεται ότι ο κίνδυνος του αιτούντος να υποστεί σοβαρή βλάβη σε περίπτωση επιστροφής του στην εν λόγω χώρα είναι βάσιμος. Υπενθυμίζω ότι η απόδειξη αυτή είναι αναγκαία προκειμένου να διαπιστωθεί η αδυναμία του προσώπου αυτού ή η δικαιολογημένη άρνησή του να θέσει εαυτό υπό την προστασία της χώρας καταγωγής του, απαιτεί δε από την αρμόδια εθνική αρχή να εκτιμήσει, βάσει του άρθρου 7 της εν λόγω οδηγίας, την ικανότητα και τη βούληση της εν λόγω χώρας να προβεί στον εντοπισμό, στην ποινική δίωξη και στον κολασμό των πράξεων αυτών.

117. Συναφώς, διευκρινίζω ότι οι απαιτήσεις του άρθρου αυτού σχετικά με τη φύση και το περιεχόμενο της απαιτούμενης προστασίας αφορούν τόσο τις διώξεις στις οποίες κινδυνεύει να εκτεθεί ο αιτών όσο και τη σοβαρή βλάβη που αυτός κινδυνεύει να υποστεί εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Κατά δε τον χρόνο που η αρμόδια εθνική αρχή εξετάζει αν ο αιτών πληροί

⁸² Απόφαση του ΕΔΔΑ της 20ής Ιουλίου 2010 (CE:ECHR:2014:0720JUD002350509 § 60).

τις προϋποθέσεις για να τύχει επικουρικής προστασίας, έχει ήδη διαπιστώσει την ικανότητα ή μη, καθώς και τη βούληση ή μη, της χώρας καταγωγής να παράσχει την απαιτούμενη κατά το άρθρο 7 της οδηγίας 2011/95 προστασία, και τούτο στο πλαίσιο της εξετάσεως των προϋποθέσεων χορηγήσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα.

118. Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που υπήκοος τρίτης χώρας υποστηρίζει ότι διατρέχει τον κίνδυνο να αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής και να υποστεί πράξεις έμφυλης βίας εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, η αρμόδια εθνική αρχή υποχρεούται να εξακριβώσει αν το κράτος ή ομάδες ή οργανώσεις που ελέγχουν το κράτος παρέχουν προστασία έναντι της εν λόγω σοβαρής βλάβης που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 7 της οδηγίας αυτής, ώστε να κρίνει κατά πόσον ο προβαλλόμενος κίνδυνος είναι βάσιμος.

V. Πρόταση

119. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) ως εξής:

Στην περίπτωση κατά την οποία υπήκοος τρίτης χώρας υποβάλλει αίτηση διεθνούς προστασίας με την αιτιολογία ότι φοβάται ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, θα αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής ή αναγκαστικού γάμου καθώς και ότι θα εκτεθεί σε πράξεις ενδοοικογενειακής βίας στην οικογενειακή της εστία:

- 1) Το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας,

έχει την έννοια ότι:

οι προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα σε πρόσωπο το οποίο φοβάται ότι θα αποτελέσει θύμα πράξεων έμφυλης βίας σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων της εν λόγω οδηγίας, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας και του σκοπού της οδηγίας αυτής, τηρουμένης της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών περί του καθεστώτος των προσφύγων, σύμφωνα με το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και όχι με βάση τους ορισμούς που περιέχονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών και στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), οι οποίες δεν αποτελούν «συναφείς συμβάσεις» κατά την έννοια του άρθρου αυτού.

Κατά την ερμηνεία αυτή πρέπει επίσης να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- 2) Το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95

έχει την έννοια ότι:

υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι μέλος «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας» λόγω του φύλου της, εφόσον διαπιστώνεται, βάσει αξιολογήσεως των γεγονότων και των περιστάσεων, ότι, πέραν του φύλου της, δηλαδή της ταυτότητάς της και της ιδιότητάς της αυτής, η εν λόγω υπήκοος έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στη χώρα καταγωγής της διότι γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο λόγω των κοινωνικών, νομικών ή θρησκευτικών κανόνων ή ακόμη λόγω των τελετουργιών ή των εθίμων της χώρας της ή της κοινότητας στην οποία ανήκει. Στο πλαίσιο της αξιολογήσεως αυτής, η φύση των πράξεων στις οποίες η εν λόγω υπήκοος φοβάται ότι θα εκτεθεί εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της αποτελεί κρίσιμο στοιχείο το οποίο οφείλει να λάβει υπόψη η αρμόδια εθνική αρχή.

3) Το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95

έχει την έννοια ότι:

σε περίπτωση πράξεων δίωξης που τελούνται από μη κρατικό υπεύθυνο δίωξης, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να διαπιστώσει, κατόπιν εξατομικευμένης αξιολογήσεως της αιτήσεως για την παροχή διεθνούς προστασίας, συνεκτιμώντας όλα τα συναφή στοιχεία που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών της χώρας αυτής και του τρόπου εφαρμογής τους, εάν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ, αφενός, των λόγων στους οποίους στηρίζονται οι εν λόγω πράξεις βίας, ήτοι της ιδιότητας της υπηκόου τρίτης χώρας ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, και, αφετέρου, της έλλειψης προστασίας εκ μέρους των κατά το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας αρχών της χώρας καταγωγής.

4) Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των προϋποθέσεων χορήγησης του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, το άρθρο 2, στοιχείο στ', και το άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95

έχουν την έννοια ότι:

σε περίπτωση που η αρμόδια εθνική αρχή διαπιστώσει, κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της, η εν λόγω υπήκοος διατρέχει τον κίνδυνο όχι μόνο να εκτελεστεί στο όνομα της τιμής της οικογένειάς της ή της κοινότητάς της, αλλά και να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία που απορρέουν από πράξεις ενδοοικογενειακής βίας ή οποιαδήποτε άλλη πράξη έμφυλης βίας, η εν λόγω αρχή υποχρεούται να χαρακτηρίσει τις πράξεις αυτές ως «σοβαρή βλάβη».

Προκειμένου να κρίνει αν είναι βάσιμος ο κίνδυνος αυτός, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να διαπιστώσει αν οι αρχές του κράτους ή των ομάδων ή των οργανώσεων που ελέγχουν το κράτος παρέχουν προστασία έναντι αυτής της σοβαρής βλάβης που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 7 της εν λόγω οδηγίας.